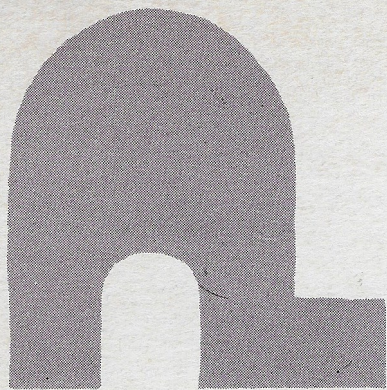

De stilte in mijn kamer in hotel Arcade wordt wreed verstoord door het geluid van een knetterende grasmaaimachine. Op een pietluttig gazonnetje dat een bijdrage moet leveren ter verfraaiing van de westelijke entree van het hotel, schuift een gastarbeider met een vernuftig klein roterend grasmachientje – het machientje met het 'slimme nylandraadje' – voetje voor voetje over het gras dat hij wekelijks moet kortwieken; on respecte la nature mais on préfère la pelouse permanente.

Urban heeft de pest aan grasmachientjes met het 'slimme nylandraadje'. 'Met zulke machines kan je het hoge gras, rondom de voet van een boom, zéér moeilijk maaien zonder de bast van de stam niet ernstig te beschadigen', zegt hij terwijl hij, overal waar wij lopen in de plantsoenen van Cergy-Pontoise, ernstig beschadigde bomen aanwijst. 'Daarom planten ze hier in Cergy-Pontoise vaak grote hoeveelheden vuurdorens (pyracantha), omdat die beter bestand blijken te zijn tegen het agressieve geweld van de duivelse, razendsnel rondraaiende nylandraden'. Urban, genaturaliseerd Fransman (afkomstig uit Duitsland), kan als oprecht plantenliefhebber nu eenmaal niet begrijpen waarom men in Frankrijk de liefde voor de natuur bij voorkeur via la pelouse permanente etaleert. Als inwoner van Cergy Pontoise stelt hij dan ook alles in het werk om de buurtbewoners te bewegen zelf de steriele grasvelden tussen de modelhuizen te vervangen door ruigere, karakteristiekere vege-

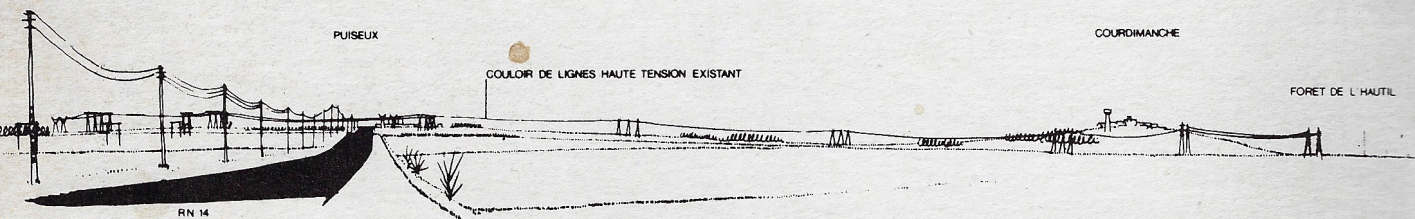
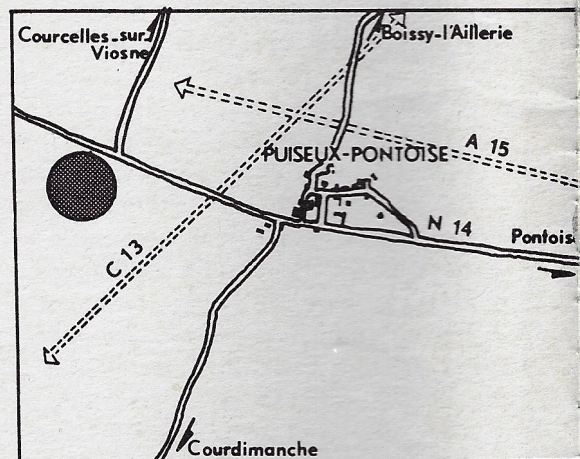
taties. Vergeefse moeite! Urban stuit op een muur van principieel verzet. 'Als de Franse landarbeider zijn land heeft moeten verlaten', aldus Jacqueline Beaujeu-Garnier in 'Atlas et géographie de Paris et la région d'Ile-de-France', 'dan blijft hij toch trouw aan de grond en zal hij zodra, hij elders opnieuw een lapje grond heeft kunnen bemachtigen, zijn landbouwwerktuigen weer ter hand nemen, sla en peterselie gaan kweken en zich bezighouden met het fokken van konijnen. In het overgrote deel van de arbeiderswijken rondom Parijs wordt het grootste deel van de woningen, hoe klein die overigens ook mogen zijn, niet – zoals in Engeland – omgeven door een gazon, maar door produktieve groentetuintjes'. Voilà le problème. Indien la pelouse permanente plaats moet maken voor een bush-bush cultuur – die uiterlijk veel overeenkomst vertoont met de meer chaotische volkstuintcultuur – dan wordt de buurt visueel tot arbeiderswijk gedegradeerd! La pelouse moet blijven functioneren als distinctief en als herkenningsteken voor zowel de Franse rein- als de Franse elite culture, zelfs als de hulp van gastarbeiders moet worden ingeroepen om de eer, ten koste van veel geld, te helpen hooghouden. Is de gazoncultuur bovendien niet een levensvoorwaarde voor bepaalde takken van industrie?

Als men zelfs in dat kleine Holland, bij de eventuele aanschaf van een grasmaaimachine, kan kiezen uit 370 modellen cirkelmaaiers zonder zitplaats, 98 modellen cirkelmaaiers met zitplaats en 32 soorten kooimaaiers in prijsklassen die variëren tussen de honderdvijftig en vijftientwintigduizend gulden, zouden wij Fransen dan met minder genoeg mogen en kunnen nemen?

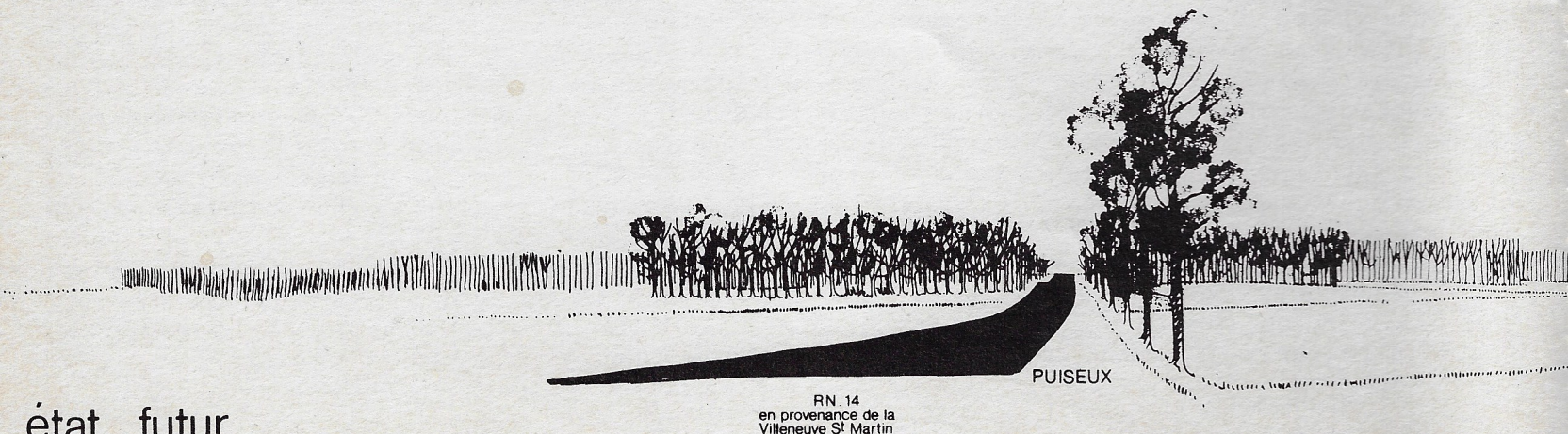
Dat zou je inderdaad bijna gaan denken als je ziet hoe in en om Cergy-Pontoise zéér veel werk wordt gedaan met behulp van het 'slimme nylandraadje', ook wel de 'weed-eater' genaamd. Met alle begrip voor de historisch gefundeerde

liefde van de Fransen voor la pelouse permanente vraag je je tenslotte toch wel af of het, landschappelijk gezien, wenselijk is alle bermen en taluds van nieuwe wegen te onderwerpen aan het moordende regiem van het onverslijtbare nylon. Meer dan waar elders blijkt (juist langs de nieuwe grandes routes) dat de Fransen er, over het algemeen, bepaald genoeg aan beleven om de natuur de maltraiteren en dat zij slechts in heel bijzondere gevallen bereid zijn de hedendaagse cultuur in een historisch gegroeide situatie in te passen.

Rondom het dorpje Puiseux, de bakermat van Groot-Puiseux-Pontoise, doen zich echter problemen voor die dwingen om het omringende landschap van Vexin, dat in zijn geheel een beschermd landschappelijk gebied vormt, tegen de vanuit zuidelijke en oostelijke richting oprukkende bouwende legerscharen te beschermen. Het huidige Puiseux ligt aan de route nationale 14. Omdat men in Puiseux waarschijnlijk niet eerder dan over tien jaar over een vuilverbrandingsinstallatie zal kunnen beschikken (die gebouwd zal worden naast de nieuw te bouwen stadsverwarmingsinstallaties voor la

le site avant aménagement à l'entrée de la ville nouvelle en provenance du Vexin

état futur

ville Nouvelle Puisieux-Pontoise) zal men tijdelijk een vuilstortplaats moeten aanleggen die al het huisvuil, dat de komende tien jaar wordt geproduceerd, volledig kan verwerken. Zo ontstond uiteindelijk het plan 'Bocage Vert de Puisieux', dat voorziet in de aanleg van een door boswallen en boscomplexen omgeven vuilstortplaats ter weerszijden van de route nationale 14. Nieuwe bossen zullen ook ontstaan door de aanleg van een negentig hectaren grote begraafplaats voor la ville nouvelle Puisieux-Pontoise. Vijftig van deze negentig hectaren zullen alleen bestemd worden door de aanplant van bomen.

Alle overige bouwprojecten zullen vermoedelijk worden gerealiseerd zonder verhullende boswallen of andere karakteristieke dichte vegetatiesystemen. Het landschappelijk fraaie resultaat, dat door de realisatie van het plan 'Bocage Vert de Puisieux' wordt verkregen, wordt door het ontbreken van soortelijke bufferzones elders sterk afgezwakt. Dat fraaie resultaat zou echter extra versterkt worden als niet alleen de meeste bouwrijpe gronden in en om Puisieux-

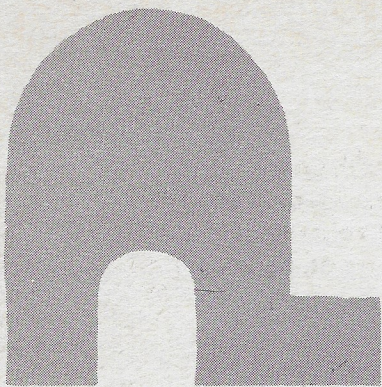
Pontoise voortijdig met behulp van dichte vegetatiegordels zouden worden omgeven, maar ook de taluds van de grandes routes intensiever zouden worden beplant.

Omdat deze uitgestrekte taluds thans vrijwel uitsluitend met gras begroeid zijn vormen zij een dankbaar werkterrein voor vele gastarbeiders die aan de mini pelouses in de stad geen cent kunnen verdienen. Bovendien is er langs 's herenwegen voor de altijd hongerige weedeater gras in overvloed. Systematisch wordt overigens met behulp van het slimme nylondraadje het wegenlandschap omgevormd tot een aride steppengebied. Tussen het gemillimeterde gras is de kleur van de leemachtige bodem overal zichtbaar. In de zomer droogt deze bodem daardoor veel te snel uit terwijl het gras verdort. In de winter wordt het vele overtollige regenwater, dat door het wegdek niet wordt opgenomen snel langs het talud afgevoerd waardoor geulen in de bodem worden uitgeslepen. Aan de voet van het talud, waar het relatief vochtig is, kunnen wilde (onkruid)vegetaties zich snel en krachtig ontwikkelen, die dan op hun

'er zijn nog acht wachtenden voor u' de plaatselijke mécanicien-réparateur van Cergy heeft het, dankzij de Franse voorkeur voor la pelouse permanente, kennelijk erg druk met de reparatie van vele soorten grasmachines

beurt natuurlijk weer fanatiek bestreden moeten worden. Zo worden arbeidsintensieve systemen, die gebaseerd zijn op een kringloop welke mede bepaald wordt door menselijke belangen, niet alleen permanent in stand gehouden, maar bovendien zorgvuldig gecultiveerd.

De stilte is in mijn hotelkamer weergekeerd; quelle pelouse! In oktober 1980 wordt in Duitsland een wet van kracht waardoor de geluidsoverlast, veroorzaakt door grasmaaimachines met een vermogen tot drie kilowatt, de grens van achtenzestig decibel niet zal mogen overschrijden. Als de Fransen, in EEG verband, tot een soortgelijk besluit komen, dan zou dat wel eens het einde kunnen betekenen voor de weedeater-cultuur, en tevens een fraaie uitbouw van het oude cultuurlandschap van Vexin mogelijk maken.

Van alle dorpen die verspreid liggen door het heuvelachtige land rondom la Boucle de Neuville (de laatste grote meander van de l'Oise ten zuiden van Pontoise) is Cergy –le paradis des pêcheurs– het laagst en het dichtst aan de waterkant gelegen. Tussen de achtertuinen van de huizen die langs de oever van de l'Oise gebouwd zijn en in de welige oevervegetatie, zijn door het passeren van de vele vissers uitgestrekte voetpaden ontstaan die de oever van de rivier over grote afstand volgen. Langs deze voetpaden zijn veel weekendhuisjes, tuinpaviljoens of simpele optrekjes voor vissers gebouwd die, aan de rivierzijde van het pad, vaak werden uitgebreid door middel van een ponton privé in het water. Deze pontons privé, die stuk voor stuk nadrukkelijk zijn afgesloten door middel van fraaie of minder fraaie hekwerkjes, worden op hun beurt afgewisseld door veel stekkie die gemaakt zijn en gebruikt worden door vissers die niet in Cergy woonachtig zijn. Het vissersparadijs rondom Cergy is noodzakelijkerwijs beperkt tot een smalle strook langs de rivier, omdat de vruchtbare oevers verder door tuinders worden bewerkt. Meer landinwaarts worden de oude tuinderijen omgeven door fraaie muren die, over grote afstanden, door klimplanten zijn overwoekerd. In deze tuinmuren zijn, op verschillende plaatsen, houten toegangspoorten gebouwd die door middel van overhuvende kapconstructies zijn verfraaid en tegen de regen zijn beschermd. Waar deze tuinderijen gedeeltelijk verwilderd en de houten poorten vrijwel geheel verwaarloosd zijn, hebben deze gebieden een sfeer gekregen die doet denken aan oosterse kloostertuinen. Dat oosterse element wordt soms nog versterkt daar waar de wegen, tussen deze tuinderijen, als een grillige serpentijn door het welig begroeide heuvelland van Vexin voeren.

Juist als je wat met deze specifieke sfeer vertrouwd bent ervaar je des te sterker de nuchtere sfeer die uitstraalt van het splinternieuwe informatiecentrum. In verband met de werkzaamheden rondom Puisseux is het centraal doch plompverloren gebouwd in het landschap tussen Puisseux, Pontoise en Cergy. In dit grijze gebouw –dat bekroond wordt door middel van een koepeltje (het kraaienest)– worden alle maquettes, plantekeningen en ander documentatiemateriaal betreffende de ontwikkeling van het toekomstige Puisseux-Pontoise geëxposeerd. Bezoekers kunnen vanuit het kraaienest de vorderingen te velde volgen van de architectonische falanx die vanuit Eragny en Pontoise oprukt in de richting van Puisseux. In tegenstelling tot wat de gevels van deze grauwe ambtelijke informatieburcht doen vermoeden is het interieur –de kraamkamer van het voorlopig ideële Puisseux-Pontoise– zéér luxueus en geraffineerd ingericht. Als het huidige Puisseux eenmaal uitgegroeid zal zijn tot Puisseux-Pontoise, dan is daarmee de laatste nieuwe stad van Frankrijk (la ville nouvelle Cergy-Pontoise) voltooid. Zij zal bestaan uit twee delen: le centre urbain principal de Puisseux en le quartier de la Préfecture dat

gezicht over de l'Oise bij Cergy op het land rondom Neuville waar een gigantisch pretpark voor duizenden toeristen in aanbouw is

nu rondom het cultureel centrum van la ville nouvelle gerealiseerd wordt.

Volgens monsieur Lachenaud (oud secretaris-generaal van het établissement public d'aménagement de la nouvelle ville Cergy-Pontoise, oud burgemeester van Pontoise, sinds 1977 directeur van de afdeling architectuur van het ministerie van cultuur) zullen les nouvelles villes echter hun laboratoriumfunctie blijven behouden. Vanuit deze centra zullen, overal waar nieuwe woonwijken gerealiseerd moeten worden, moderne beproefde bouwkundige systemen worden geïntroduceerd. Lachenaud is bovendien van mening dat, door de realisatie van les nouvelles villes, gebleken is dat een homogene urbanisatie alleen gerealiseerd kan worden als niet alleen de bestaande gemeentelijke grenzen worden opgeheven, maar bovendien alle benodigde grond de staat toebehoort. (Men herinnere zich de uitspraak van zijn baas, Giscard d'Estaing, dat de staat niet op terreinverovering uit moet zijn). Warm voorstander is Lachenaud van de integratie van de kunst in het stedelijk milieu (l'art dans la rue), van het realiseren van opvangcentra voor de jeugd in het algemeen en van een verdere uitwerking van de gedachte van les cheminements piétonniers (voetgangerspaden) in het bijzonder. Overal in de woonwijken van la nouvelle ville Cergy-Pontoise is het autoverkeer nu volledig gescheiden van het voetgangersverkeer en kunnen de inwoners van de stad hun woningen bereiken zonder door automobilisten te worden gehinderd.

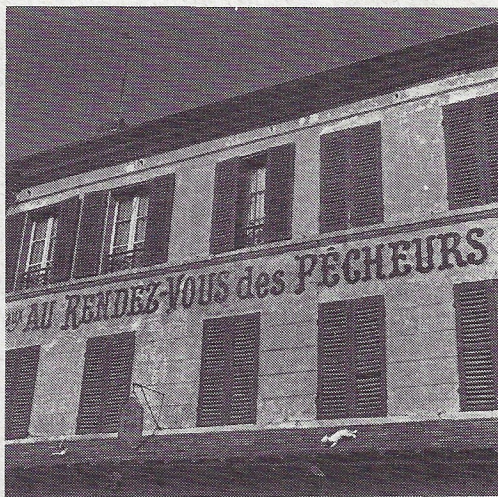
Toch kan ik mij, na mijn cheminement door Cergy, niet aan de indruk onttrekken dat de gezellige sfeer die daar heerst mede te danken is aan het feit dat de stedelijke functies daar nog niet gescheiden zijn. Een indruk die tijdens het tweede deel van mijn wandeling, later op de middag door Le Ponceau, alleen maar versterkt kon worden.

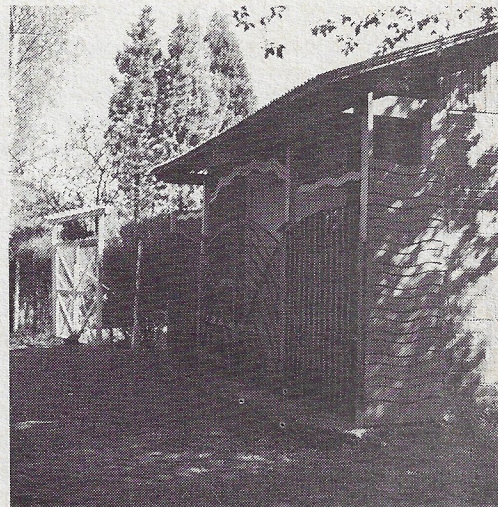
als het gebouw van het centre d'information door zijn gevarieerde architectuur op dezelfde wijze kan functioneren als de speciale burgerlijke bouwkunst van weleer, dan zal le paradis de Cergy daardoor iets kunnen worden uitgebreid

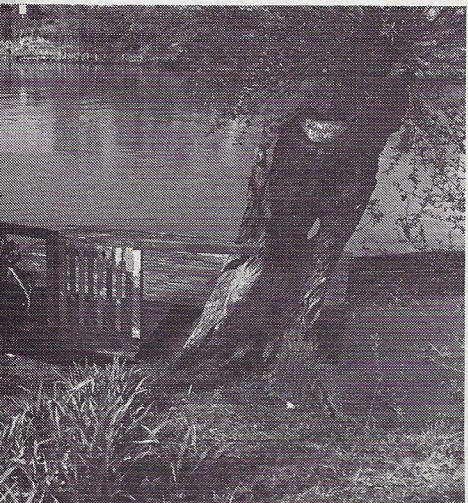
...op deze zijde van de rivier is het kerkje van Cergy, naast le Rendez-Vous des Pêcheurs, een blijvend baken in zee voor die vissers...

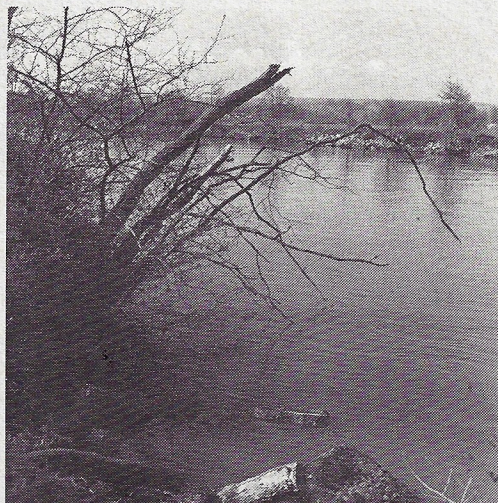
...die in hún Rendez-Vous in het latijn wensen te confereren, terwijl de kat achter de vogels aanzit

bouwlustige collega's vergroten intussen, petit à petit, la jolie cabane door middel van 'fraaie' bouwkundige elementen

...hun grondbezit, met behulp van waterbouwkundige werken, in de l'Oise...

...waar zij de al te opdringerige vegetatie voortdurend moeten bestrijden...

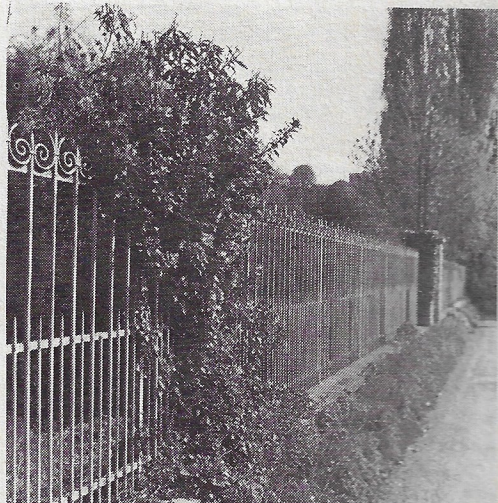
...die overal elders vaak wordt benut om het propriété privé te helpen beschermen...

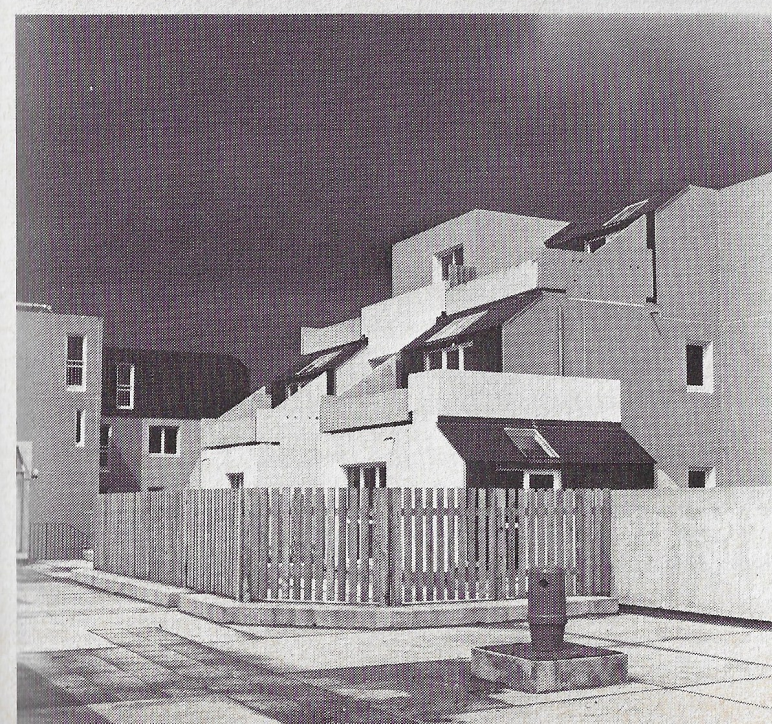
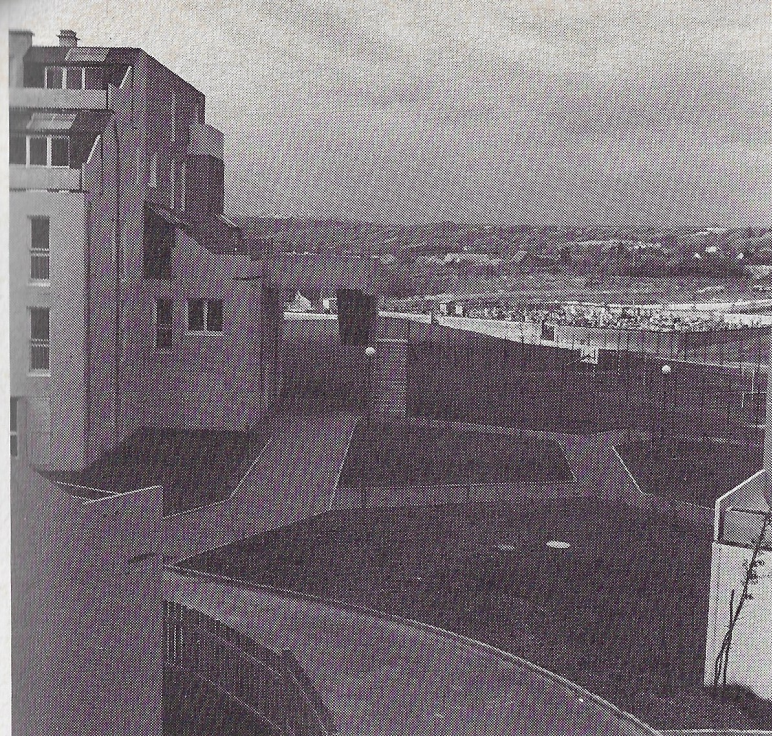
...het rijkelijk te stofferen...

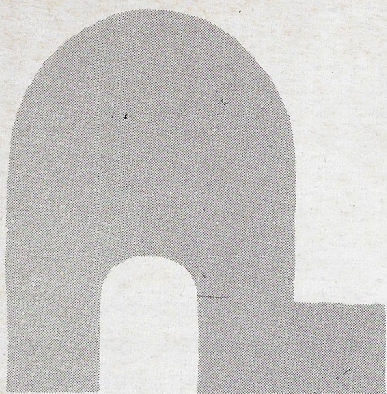

op deze wijze kon, vaak ongewild, een paradijselijk en weelderig landschap ontstaan,

omdat bouwvormen de natuur vaak bleken te stimuleren

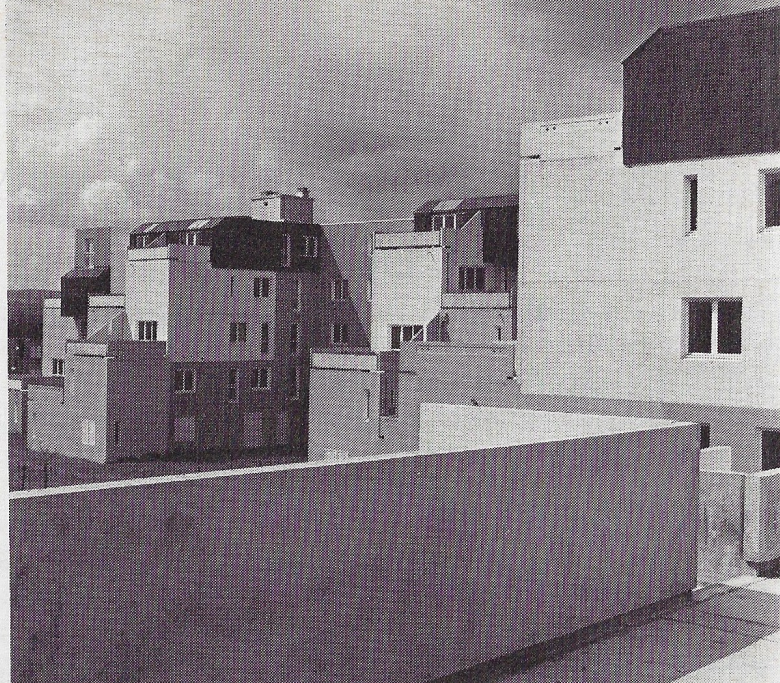

Eén van de jongste pessimistische uitspraken van Piet Blom: 'Ik denk dat ik maar een kamertje ga huren in Parijs om er eens na te denken. Daar gebeurt tenminste nog wat. Zelfs in België gebeurt meer dan in Nederland'. Deze tekst herinner ik mij als ik 's middags in Le Ponceau arriveer. 's Morgens was het eerste deel van mijn wandeltocht, die mij door Cergy-le paradis des pêcheurs had gevoerd, begonnen onder bijzonder fraaie weersomstandigheden. Op het moment dat ik het Place du Ponceau betreed, sluiten inktzwarte wolken zich aan een boven dit quartier conçu pour une vie nouvelle. Ieder ogenblik kan het onweer losbarsten.

Als Piet Blom toch een nieuw leven wil beginnen, denk ik, terwijl ik van het hoog gelegen Place du Ponceau neerkijk op het oude kerkhofje van Cergy, dan kan hij zich misschien beter hier in het spiksplinternieuwe Le Ponceau terugtrekken dan in het overvolle oude Parijs. Lege kamertjes zijn hier volop verkrijgbaar. De wijk is pas voltooid. Enkele huizen zijn al bewoond. Als Blom hier dagelijks even zijn kamertje verlaat om een luchtje te scheppen, zal hij misschien les cheminements piétonniers (de voetgangerspaden) leren waarderen, die ook hier het netwerk vormen dat de stedenbouwkundige structuur van Le Ponceau bepaalt; zal hij de weinig geavanceerde architectuur mogelijk als te burgerlijk ervaren en zal hij vergeefs zoeken naar plekjes waar het credo van Lachenaud - 'l'art dans la rue' - op de een of andere manier gestalte gekregen heeft.

Le Ponceau - Het Bruggetje - manifesteert zich, ontdaan van aanverwante kunsten, duidelijk als een architectonische entiteit. Streng geprofi-

leerd tekent Het Bruggetje zich af tegen de fluwelzachte en diepzwarte achtergrond die gevormd wordt door het inmiddels homogene

wolkendek dat, roerloos nu, zich bij de eerste donderslag zal ontladen.

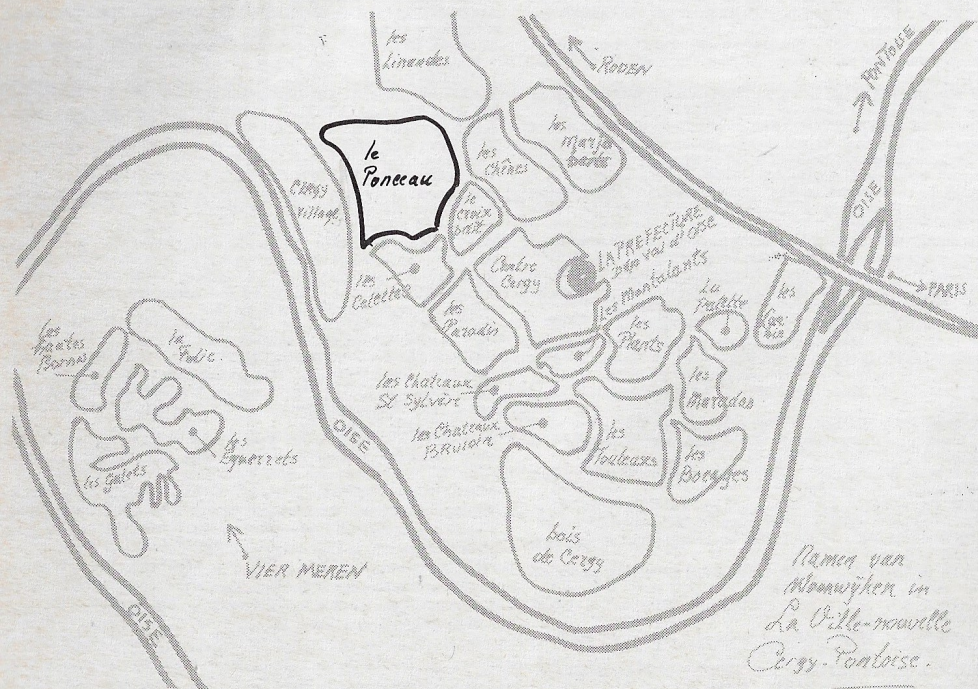
Gebeurt er wat in Le Ponceau - om de woorden van Piet Blom te herhalen - omdat door de realisering van dit bruggetje de idee van Giscard d'Estaing ('In het particuliere leven gaat het om de mogelijkheid van een individuele woning die zo min mogelijk lijkt op een cel in een bijenkorf van cement en zoveel mogelijk op een huis en die, telkens als dat maar mogelijk is, het eigendom is van het gezin'. Aldus de president in zijn boek *Démocratie Française*) hier blijkbaar harde, misschien wel een te harde werkelijkheid geworden is?

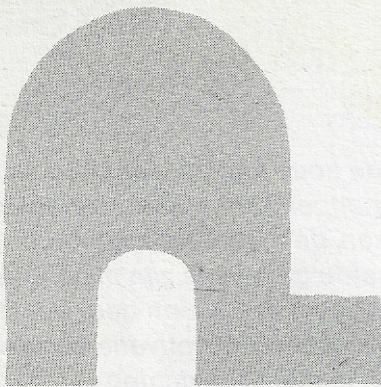
Is hier in Le Ponceau geen kunst op straat geplaatst, zoals dat - waarschijnlijk op instigatie van monsieur Lachenaud - overal elders in la ville nouvelle Cergy-Pontoise wel gebeurd is, omdat Het Bruggetje als zodanig als een vorm van kunst beleefd dient te worden?

Op de modern geprofileerde pomp van de brandweer na is het Place du Ponceau akelig leeg en kan de niet-architectuurgevoelige bezoeker zich esthetisch bevredigen dankzij de aanwezigheid van een enkele plantenbak of een simpel tuinhok. Bouwkunstfanaten kunnen genieten van de vele barokke doorkijkjes die gevormd worden door voetgangerstunnels die zich als het ware door de huizen heen boren. Omdat het tracé van deze tunneltjes - die een aantal achter elkaar gelegen huizenblokken doorsnijden - door voetgangerspaden wordt onderbroken, ontstaat op het plaveisel een alternerend systeem van fel verlichte en donkere rechthoeken, waardoor zowel de perspectivische werking van de tunnels als clair-obscur in deze doorgangen extra versterkt wordt.

Als de architecten, om het ruimtelijk bewustzijn van de mens te activeren, inderdaad weer eens met deze eenvoudige architectonische trucjes willen experimenteren, dan kan men begrijpen dat de goedwillende Lachenaud in hun ogen geen genade kon vinden omdat een beeldvormende overdaad afbreuk zou kunnen doen aan hun eenvoudige bouwkundige principes.

De bui breekt los. Het zonlicht is verdwenen. De gekleurde muurvlakken van de huisjes in Le Ponceau vergrauwen; Het Bruggetje wordt een ordinaar gevalletje. Als ik het hooggelegen Place du Ponceau verlaat en langs fraaie stenen trappen naar beneden ga, passeren onder mij enkele vissers die voldaan terugkeren vanuit Cergy, le paradis des pêcheurs. Verschillende mensen, verschillende idealen.

In de confessio d'Estaing 'Démocratie Française' schrijft maître Giscard dat een democratie naar Franse snit geen utopie meer is, omdat onder meer 'een eerste aanzet voor een eenheidsbeleid ten aanzien van de groenstroken rond de grote steden is gemaakt', en ook dat 'het vestigen van een éénvormig systeem van colleges voor alle jonge Fransen een machtig middel zal zijn om hun culturele verworvenheden op gelijk niveau te brengen'.

Dit eenheidssyndroom waarmee maître Giscard behept schijnt te zijn, wordt – voor wat Cergy Pontoise betreft – nog eens extra geïllustreerd door middel van een alledaags voorbeeld. Tijden

een maaltijd in intieme sfeer vertrouwt Warnier mij terloops toe dat 'voor alle scholen in Cergy Pontoise, in een niet al te verre toekomst, één grote centrale keuken zal worden gebouwd die een capaciteit zal krijgen van 10.000 maaltijden per dag'.

De meeste lagere scholen die er nu gebouwd zijn – 88 kleuterklassen, 120 klassen voor gewoon lager onderwijs en 20 speciale klassen ter afsluiting van deze vorm van onderwijs – kunnen blijkbaar, omdat zij slechts over verouderde, individualistische voedersystemen beschikken, niet op zodanige wijze in deze normale menselijke behoefte voorzien dat zij beantwoorden au critère démocratique de maître Giscard.

Eén van deze lagere scholen, die in het centrum van le quartier de la Préfecture gebouwd is, vormt de 'Groupe Scolaire des Plants' (de schoolgemeenschap 'Jong Goed'). Jean Renaudie die deze blokkendoos op groot formaat voor het 'jonge goedje' heeft gebouwd, kreeg op vierenvijftigjarige leeftijd in 1979 de Grand Prix de l'Architecture, de Franse staatsprijs voor architectuur.

De blokkendoos – la boîte de construction – is

letterlijk een boîte de cubes geworden, omdat Renaudie geprobeerd heeft de totale verschijningsvorm van l'école des Plants slechts met behulp van kubus en pyramide te realiseren. Op dezelfde wijze als waarop spelende kinderen met blokken stapelvormen laten ontstaan, heeft ook Jean Renaudie, maar dan wat meer doorzocht, met grote holle kubussen en pyramiden gejongleerd. Om het spelelement van zijn ludieke creatie te versterken realiseert Renaudie de lichtschepping van het gebouw door middel van trapeziumvormige en driehoekige gaten die – spiegelbeeldig geplaatst ten opzichte van de pyramidale daken – op één hoekpunt schijnen te balanceren. Omdat Jean Renaudie de Groupe Scolaire des Plants echter wil huisvesten in een gebouwencomplex dat, als bouwkundige kristallatisatievorm een deel van de beleavingswereld van het kind – waarin nu eenmaal alles mogelijk is – op specifieke wijze moet verbeelden, is voor hem de paradoxale toepassing van gelijksoortige kubistische bouwelementen volkomen acceptabel. Tenslotte wordt het speelse karakter van deze imiterende creatie door Renaudie op adequate wijze verduidelijkt als hij alle ge-

hoewel de scholen van Arretche en Renaudie in een identieke omgeving zijn geplaatst,

heeft alleen de geest van Renaudie bevruchtend gewerkt op het ambtelijk apparaat, waardoor de toegangswegen naar zijn

school op speelse wijze – grote betonnen cirkels in asfalt – aangepast konden worden aan het karakter van zijn schepping

de bouwkundige creatie van Arretche heeft door zijn eentonige thematiek blijkbaar op geen enkele wijze inspirerend gewerkt

bouwde units veelkleurig met primaire kleuren laat beschilderen.

Maitre Giscard, niet verblind door zoveel uiterlijk vertoon, stelt in zijn confessio langs zijn neus weg: 'Het is niet voldoende een laagje verf aan te brengen, zij het dan in de nationale driekleur, op een collectivistisch project om het geschikt te maken voor het temperament en aan te passen aan de behoeften van het Franse volk'. Dat over die behoeften van het Franse volk iedereen in navolging van maitre Giscard, zo zijn eigen mening heeft, bleek toen Juglar en ik op een avond te gast waren in de lagere school 'des Larris' (gebouwd door Arretche). Juglar had in de école des Larris een informatieve bijeenkomst georganiseerd voor mensen die mogelijk geïnteresseerd waren in het ecologisch gebeuren in de Chaos van Cergy-Sud.

De school van Arretche is, in tegenstelling tot die van Renaudie, streng formeel gebouwd. Als het hoofd van de school voor zijn zes gasten, waarvan welgeteld vijf personen qualitate qua aanwezig blijken te zijn, de schooldeur uitnodigend openhoudt, blijkt het interieur van de creatie van Arretche qua karakter analoog te zijn aan het saaie exterieur. Een stelsel van kleurloze gangen, veelvuldig overbelicht door een weelde van tl-buizen, vormt het verbindende element tussen de vele stereotype schoollokalen die sterk doen denken aan die van Nederlandse scholen uit de jaren dertig. Het lokaal waarin ons kleine gezelschap wordt verwacht bevindt zich aan de zuidzijde van de school. Een serie brave rechthoekige vensters garandeert een fraai uitzicht op het al even brave park des Larris

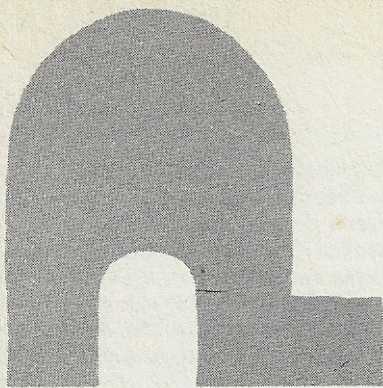
met zijn keurige sportterreinen die grenzen aan de Chaos van Cergy-Sud. Zeegroen linoleum dekt de vloer. Rechthoekige werktafels met geplastificeerde tafelbladen, gevat in glimmend metalen stootbanden, vullen de ruimte bijna van muur tot muur. Leesboekjes ordelijk opgetast op dito kasten. Enkele half uitgeveegde woorden op een onwezenlijk groen schoolbord; de schrijfles is voorbij. De muren zijn kaal. Een tekst van maitre Giscard zou hier niet misstaan: 'De rol van de maatschappij is niet het inlijven van het individu om zijn geest op een bepaalde manier te vormen, maar integendeel om het te bevrijden en om zijn ontplooiing te vergemakkelijken'.

Als Juglar met zijn toespraakje begint en het de paar bezoekers spoedig duidelijk moet zijn dat het hier om een collectivistisch natuur- en werkproject gaat, blijkt hun enthousiasme niet bijster groot te zijn. Zodra Juglar enthousiast spreekt over het caractère sauvage van de Chaos in Cergy-Sud – la bête noire in de ogen van de bewoners van de aangrenzende woonwijk Les Larris – en over les plantes sauvages, knikt de bovenmeester van Les Larris weliswaar aanvankelijk zéér begrijpend maar blijkt spoedig toch duidelijk minder geïnteresseerd te zijn in het vervolg van deze ecologische affaire. De geïnteresseerde politieagent die naast de bovenmeester zit, begint sceptisch te reageren als Juglar zelfs de jeugd uit de buurt voor de Chaos van Cergy-Sud wil interesseren. De sceptische houding van de agent werkt op zijn beurt, naarmate Juglar vordert met zijn exposé, aanstekelijk op de 'juf' van de école des Larris die naast hem zit.

Waarom blijft Juglar zo vaag en waarom geeft hij geen concrete modellen? Mais, imaginez-vous Juglar! Haar notitieblok, meegebracht voor deze speciale avond – qui est tellement importante – blijft onaangeroerd. Schijnbaar afwezig bladert zij door een dikke, rijk geïllustreerde catalogus waarin duizend en één modellen getekend staan van, in degelijk rondhout uitgevoerde en goed geconstrueerde speelwerktuigen voor kinderen; quel choix!

Veel van de modeltekeningen komen haar vertrouwd voor, omdat de bovenmeester, op haar voorstel, inmiddels een grote collectie klimrekken, wigwams en totempalen heeft aangekocht waarmee haar kinderen zich nu kunnen vermaken in dat deel van het park des Larris dat tevens dient als speelplaats voor de schooljeugd. Het park is nog lang niet vol. Welk nieuw model zal zij dit jaar adviseren?

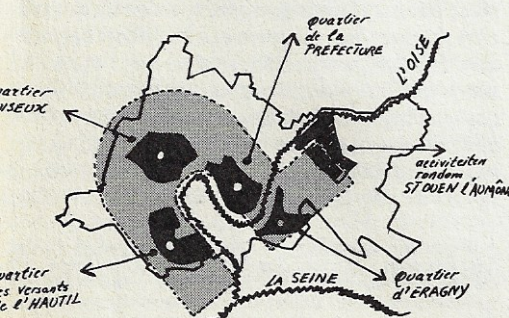
Juglar, geboren en getogen in Parijs, kent zijn pappenheimers te goed dan dat hij zich, na deze eerste informatieavond reeds, ontmoedigd zal tonen door de wat afstandelijke en lauwe sfeer die tijdens de bijeenkomst overheerst heeft en die zelfs nog schijnt door te werken lang nadat de bovenmeester de schooldeur achter de laatste bezoeker gesloten heeft. 'Wat een blamage is het te zien hoe het talent van dit wakkere en verstandige volk is vastgeroest in de meer dan een eeuw oude dogmatismen en als verlamd door de cathechismus van overgeleverde ideeën', aldus maitre Giscard d'Estaing in zijn confessio die hij speciaal voor Frankrijk geschreven heeft anno domini 1976.

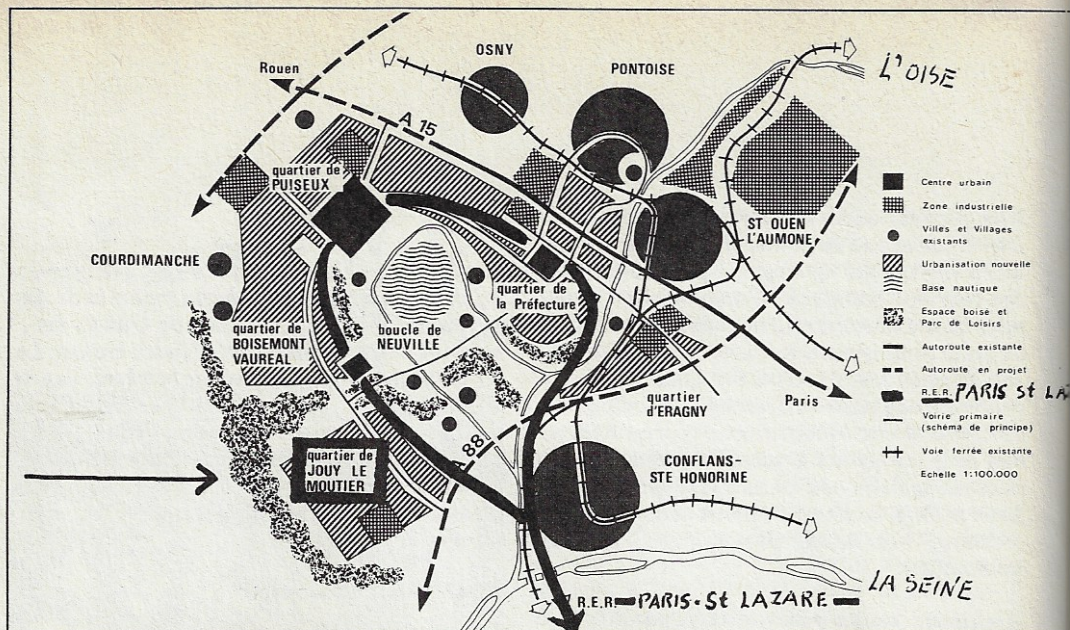
Het misverstand als zou het embleem van la ville nouvelle Cergy-Pontoise qua vorm geïnspireerd zijn op de slak (l'escargot), is ontstaan omdat dit abstracte herkenningsteken – dat ook gebruikt wordt voor deze serie brieven uit Cergy-Pontoise – een eigen leven is gaan leiden. Geplaatst in verticale stand doet het embleem inderdaad denken aan een kruipende rups of slak. Die gelijkenis verdwijnt echter volledig als het herkenningsteken in zijn oorspronkelijke stand wordt gebruikt en tegelijkertijd wordt geprojecteerd tegen de achtergrond van het territorium van de vijftien gemeentes die gezamenlijk het 10.850 ha grote gebied vormen waarop de laatste nieuw stad van Frankrijk wordt gebouwd. Het hoefijzervormige lichaam van de 'slak' blijkt, in dat geval, de laatste meander van de Oise precies te omsluiten.

In de toekomst zal deze meander een dode rivierarm worden omdat de Oise, even ten zuiden van Eragny, genormaliseerd wordt. Deze nieuwe bedding van de Oise zal een deel van het spoorwegtracé Paris St Lazare-Cergy Préfecture aan de westzijde nauwkeurig volgen. Deze verbinding, die nu eindigt in het station Cergy Préfecture, wordt doorgetrokken via de quartiers van Puisseux, Boisemont en Jouy-le-Moutier en tenslotte, enkele kilometers ten oosten van Jouy-le-Moutier, weer aangesloten op het traject Paris St Lazare-Cergy Préfecture. Deze rondweg van de Franse spoorwegen zal tenslotte het centrale zenuwstelsel van de 'slak' vormen. Het station van Jouy-le-Moutier wordt de laatste halteplaats op die rondweg en tevens de centrale zenuwknoop van een gelijknamig quartier dat op zijn beurt een onderdeel vormt van het drievoudig grotere quartier des versants de l'Hautil.

De bossen van Hautil bedekken de westelijke flank en de toppen van het heuvelachtige calcaire landschap dat door de Seine na samenvloeiing met de Oise, verder doorsneden wordt. De oostelijke, naar Cergy-Pontoise gekeerde, helling (le versant) van dit gebied is niet bebost en vormt door hoogteverschillen, die variëren

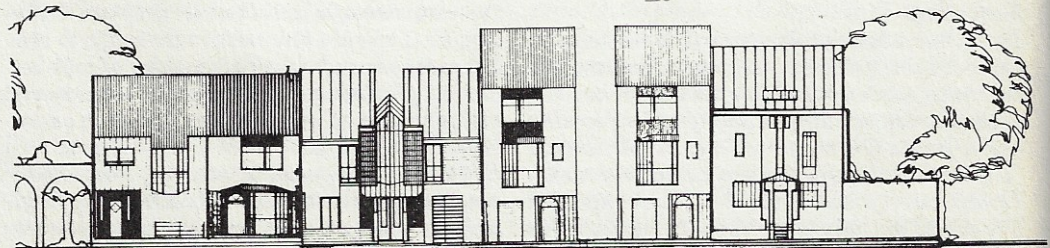
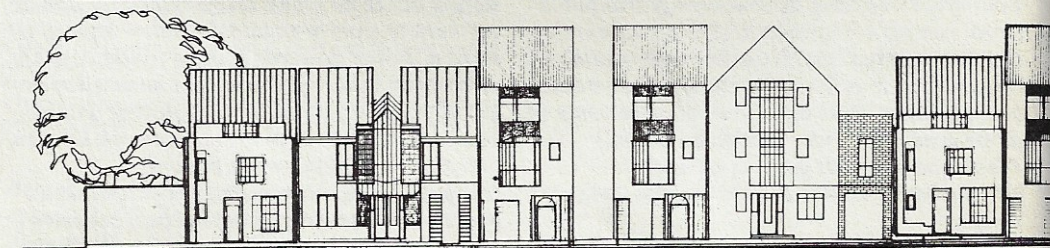
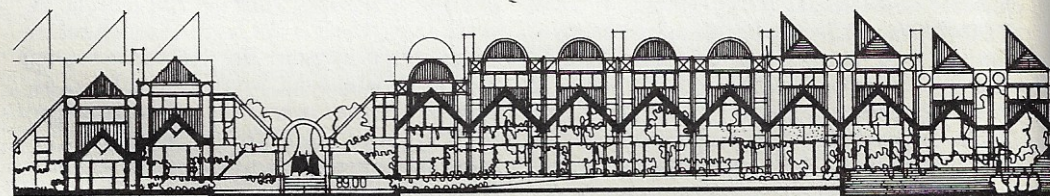
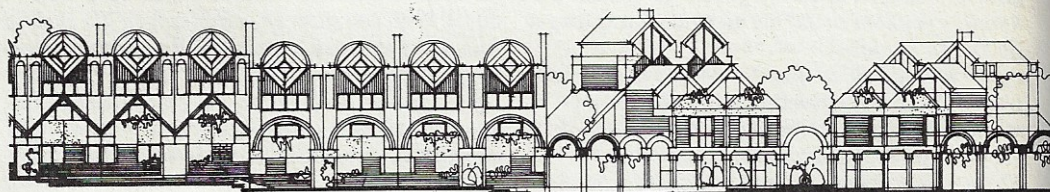
de directe omgeving van St Ouen-l'Aumône en de plaats zelf worden afgedekt door de 'kop' (het 'cerebrale' systeem) van de 'slak'. Hier wordt het belangrijkste industriële centrum van la ville nouvelle Cergy-Pontoise ontwikkeld

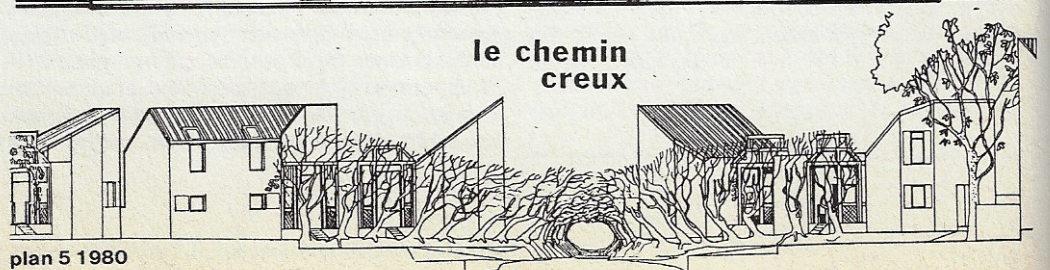
het traject van de toekomstige rondweg die de Franse spoorwegen bij Cergy-Pontoise denken te realiseren
nieuwe ordonnances in Jouy-le-Moutier

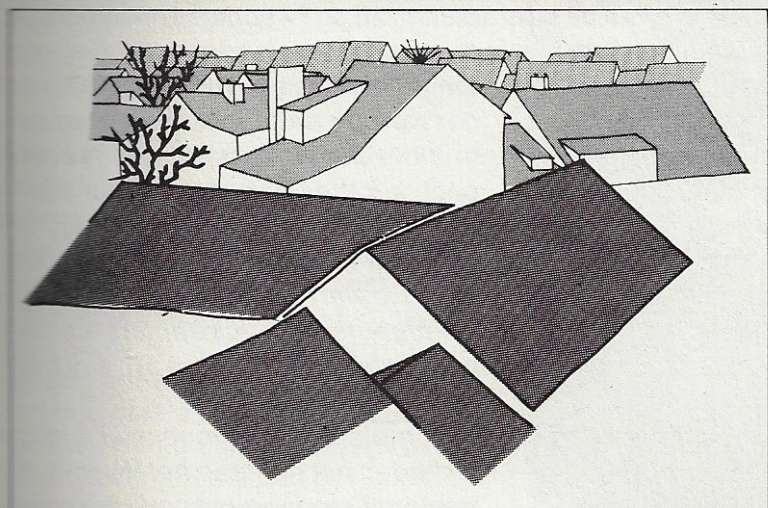
LA RUE DU TEMPS PERDU

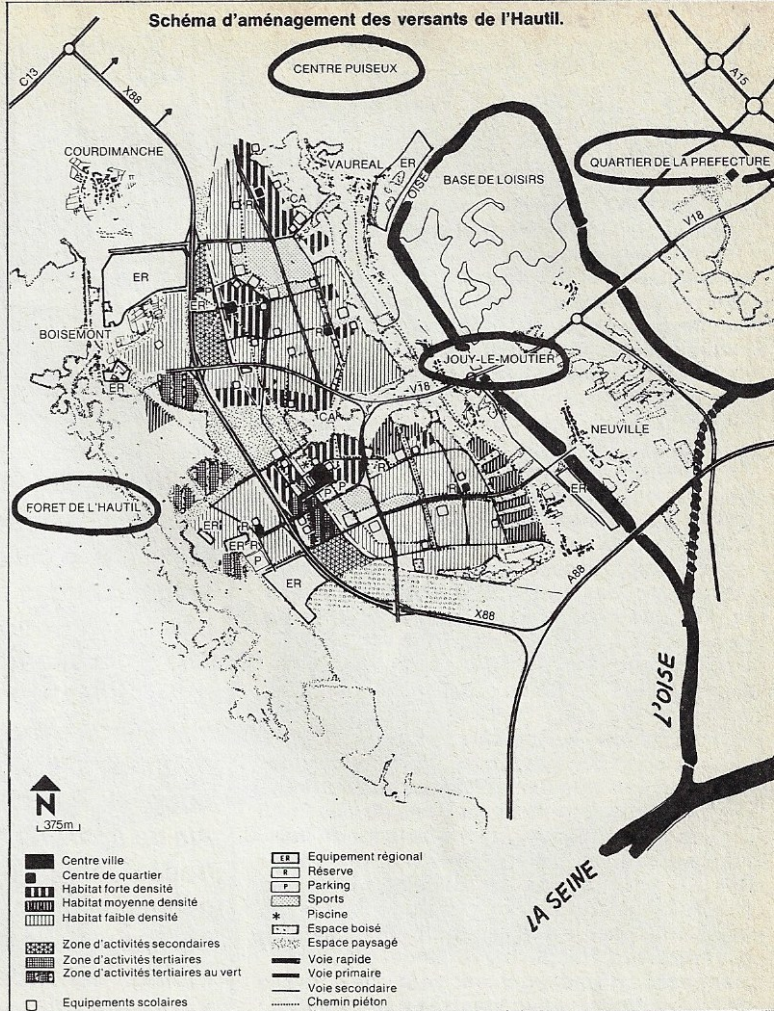
le chemin creux

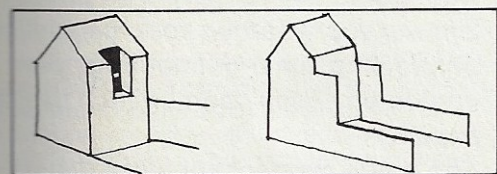
plan 5 1980

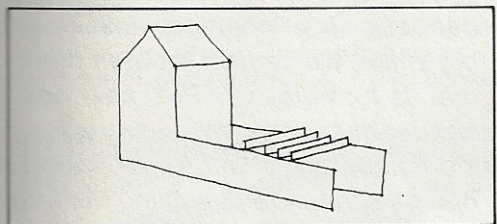
het bos van Hautil vormt een dankbare aanleiding om weer zoals vroeger een 'dakenlandschap' te creëren. Ter oriëntering stelt de jury in haar rapport dat zij de hellingshoek van de daken van de nieuwe huizen in principe niet kleiner dan 30° en niet groter dan 45° zou willen hebben

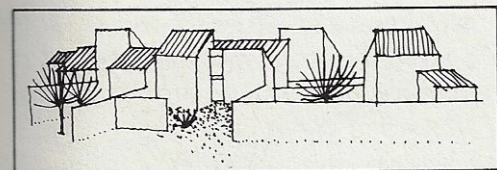
... par des fenêtres encastrées dans la façade ou des « œillères »...

... par des pergolas abritant une partie du jardin...

... ainsi que par des murs pleins, ou des ouvertures haut placées dans les étages supérieurs.

in Jouy-le-Moutier worden verschillende architectonische mogelijkheden gesuggereerd om je aan de onbescheiden blik van buitenstaanders te kunnen onttrekken

tussen vijfenzeventig en honderdzeventig meter, een ideaal oord voor stedenbouwkundige activiteiten. Deze zijn dan ook, als gevolg van een ministerieel besluit van 12 februari 1975, in 1977 begonnen in de directe omgeving van Jouy-le-Moutier (le moutier=abdij, tevens kloosterkerk), dat diametraal, ten opzichte van Cergy, aan de westelijke oever van de Oise gelegen is. Op een totale oppervlakte van 300 ha zullen hier 2425 eengezinswoningen en 2035 collectieve appartementen worden gebouwd. Een in oktober 1977 voor deze bouw uitgeschreven prijsvraag – concours de maisons de ville à Jouy-le-Moutier – levert in totaal negentien prijswinnaars op, onder wie drie architecten (Karczewski, Kroll en Fournier) die de uitvoering van hun ontwerp zelf verzorgen. Alle prijswinnaars stellen zich ten doel: 'Recréer des paysages urbains fermés évoquant ceux du passé, et permettant ainsi d'échapper à l'emprise d'une technique deshumanisée qui voulait l'éclatement de la ville en pièces 'fonctionnelles' saupoudrées dans une nature 'hygiénique' mais mal adaptée aux exigences de l'habitant'. 'De periode', aldus de jury in haar rapport, 'dat de natuur door de stad beheerst wordt schijnt voorgoed voorbij'. Schreef Le Corbusier in 1924 niet: 'De stad, dat is een inbeslagneming van de natuur door de mens; dat is een menselijke activiteit tegen de natuur. Geëgaliseerde grond is de meest ideale bouwgrond! Nu blijkt de gevarieerde bodemstructuur van les versants de l'Hautil en vogue te zijn en worden de uitspraken van Le Corbusier snel vergeten. Wat echter niet vergeten blijkt te zijn – de jury vindt dat een 'bon signe' – is het feit dat de Franse architecten in het verleden graag op basis van geometrische systemen werkten en zich toen ook al, voorzover het hun creatieve arbeid betrof, door

bestaande bouwkundige ordonnances lieten inspireren.

Als extravagant architect zit Lucien Kroll, die binnen dit project een aantal woningen bouwt op vierhonderd meter afstand van het centrum van Jouy-le-Moutier (het project Les Vignes Blanches), goed ingesloten tussen achttien collega's die geenszins moeite blijken te hebben à recréer les ordonnances d'autrefois. Tussen het exacte tekenwerk, dat zij allen hebben ingeleverd en dat kwalitatief van zéér hoog gehalte is, maken de haastige en vluchtige tekenkrabbels van Kroll een slechte indruk. Laconiek schrijft de jury dan ook in haar rapport, naar aanleiding van de inzending van het werk van atelier Kroll, 'c'est moins originale mais tout aussi importante'.

Veel meer waardering kan de jury opbrengen voor een collega-inzender die in zijn project niet alleen 'la rue du temps perdu' of 'le chemin creux' (de holle weg) verwerkt maar beide ook uitermate duidelijk gedetailleerd in tekening weergeeft. 'Op deze wijze', zo meent de jury, 'kan het stedelijk bos zich verweven met datgene wat de streek van nature typeert. La rue du temps perdu zal worden samengesteld door middel van een aantal kleine wooneenheden die tegen inkijk beschermd zullen worden door fraai gevormde hagen; 'pour qu'on y prenne le temps de perdre le temps'. Overigens zal men er zo veel mogelijk naar streven om alle huizen met tuinen zo te bouwen dat het familieleven zich optimaal kan ontwikkelen en burens zowel als voorbijgangers de kans niet zullen krijgen om ook maar één glimp van het privéleven op te vangen.

Ieder plan, dat gebaseerd is op integratie met het 'natuurlijke' milieu van Jouy-le-Moutier, wordt door de jury lofprijzend bezongen. Met

Als 'Huize Phallus' op dezelfde wijze zal worden gebouwd en zal functioneren als de woning 'Bor de olifant' van Jan Willem Bordewijk in Beuningen (bij Nijmegen), dan zouden er in de omgeving van Jouy-le-Moutier wel eens rare dingen kunnen gaan gebeuren. Mijn verhaal over het ruim twee hectaren grote paradijs in wording bij Nijmegen, waar een dertigtal burgers de vrijheid heeft gekregen om zonder enige beperking huizen te bouwen volgens eigen fantasie, wordt door de medewerkers van het bureau d'aménagement op laconieke wijze ontvangen. 'Bor de olifant wordt zo gebouwd dat je binnenkomt door zijn slurf; dat je kunt studeren in een kamertje dat in zijn kop is gebouwd; dat je kunt dineren in zijn buik en dat je je daarna kunt ontlasten op een toilet dat daar is gebouwd waar zich bij een normale olifant zijn derrière bevindt'.

Een van de medewerkers van het bureau d'aménagement duikt, geheimzinnig lachend, onder zijn met papier overdekte werktafel en produceert à la minute een lijvige map die gevuld blijkt te zijn met een serie uitzonderlijke bouwtekeningen. In 'La Hayette' (een woonwijk die gebouwd zal worden ten westen van Vincourt, even voorbij het project Les Vignes Blanches van Lucien Kroll) blijkt, voor uitzonderlijk begaafde Fransen, een keurig terreintje gereserveerd te zijn waar zij de meest merkwaardige bouwkundige produkten die zij maar kunnen bedenken mogen exhiberen.

Eén van die bevoorrechte uitzonderlijk begaafde Fransen blijkt papa Lefèvre te zijn

—een architecte médiocre— die in juli 1979 officieel een permis de construire ontvangt en aan de slag kan gaan. Lefèvre wil, als goed huisvader, voor zijn vrouw en beide dochters een héél bijzonder huis bouwen dat uiterlijk zonder enig vertoon, naamloos tussen acht gelijkwaardige soortgenoten zal komen te staan die door andere uitzonderlijke families gebouwd zullen worden. Ingewijden, die via bouwtekeningen de ware aard van Huize Lefèvre hebben ontdekt, spreken gniffelend in het geniep over 'La Maison Phallus'!

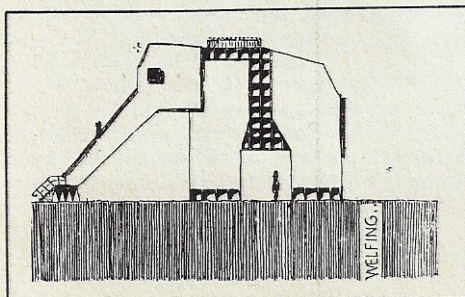
Deze persoonlijke architecture sexuelle is, gelet op het onopvallende uiterlijk van het bouwwerkje, door papa Lefèvre niet bedoeld als een vorm van scabreuse provocatie; pas une imagination au pouvoir! Omdat papa Lefèvre niet solistisch optreedt maar samenwerkt met de gebroeders Alexandrov (specialisten op het gebied van l'architecture biolimatique) en met Bernard Lassus (Professeur à l'Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts à Paris) moet het werkstuk veel meer worden begrepen als het produkt van een groepje hoog begaafde intellectuelen die zich, dankzij papa Lefèvre, kunnen verlustigen aan de realisatie van een gemeenschappelijk idee.

Bernard Lassus is verantwoordelijk voor de landschappelijke aankleding van deze architecture symbolique. Omdat de genitaliën van de mens, door beharing, bioclimatisch op temperatuur worden gehouden moeten kenmerkend, volgens Lassus, vergelijkbare kwetsbare delen van La Maison Phallus—waartoe la chambre des parents gerekend moet worden—eveneens tegen de nadelige gevolgen van extreme temperaturen worden beschermd. Lassus zorgt er dan ook voor dat de genitale zone van La Maison Phallus rijkelijk met schaamhaar zal begroeien. Voor de westelijke gevel van het huis laat hij dichte bossages planten, zodat de hele schaamheuvel van La Maison Phallus aan het gezicht van nieuwsgierige bezoekers wordt onttrokken; papa Lefèvre en zijn gezin staan niet model voor voyeurs. Het zou mij niet verba-

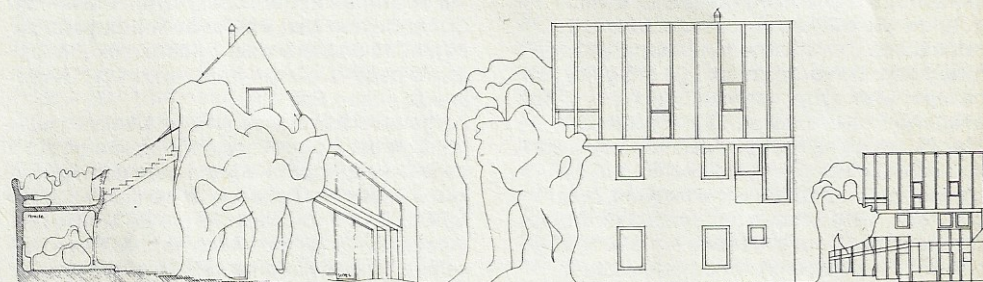
zen wanneer zou blijken dat, als het klimaat het maar enigszins zou toelaten, de vegetatie aan deze kant van het huis hoofdzakelijk uit vijgebomen (les figuiers) zou bestaan, omdat in dat geval dan van een architecture symbolique totale gesproken zou kunnen worden. Dit idee is echter zo simpel en voor de hand liggend dat het alleen maar kan worden bedacht door middelmatig begaafde creaturen. Daarom zal de 'Groep Lefèvre', om zich van dit niveau te kunnen distancieren, waarschijnlijk aan meer wetenschappelijk gefundeerde beplantingsplannen de voorkeur geven.

Als dit decent uitgevoerde ontwerp had meegedongen naar een prijs ter gelegenheid van het concours de maison de la ville à Jouy-le-Moutier, dan zou het oordeel van de jury, mede door de kies uitgevoerde botanische cacheringstechniek die door Lassus werd toegepast, zeker positief zijn uit gevallen. De botanische activiteiten die Kroll en de zijnen echter enkele honderden meters oostwaarts van La Maison Phallus ontwikkelen, bevreemden de jury in hoge mate.

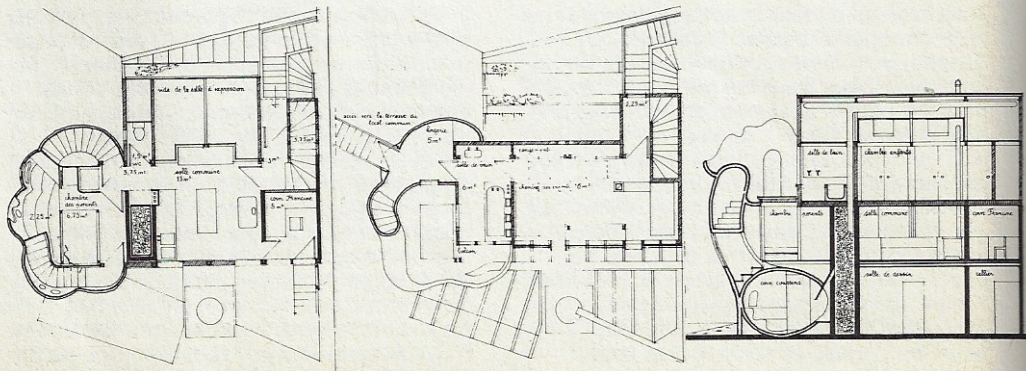
Kroll is botanisch actief omdat hij de pest heeft aan beton en automobielen. Maar waarom, aldus de jury, bouw je dan de huizen niet van een ander materiaal en waarom moeten nu, alleen in deze wijk, alle auto's, waarop de meeste Fransen vaak erg trots zijn, verstopt worden in kunstmatige molschopen die op hun beurt weer op vaak waanzinnige wijze, met overdadig plantmateriaal, worden beplant opdat zo snel mogelijk een 'natuurlijk' stadsbeeld zal kunnen ontstaan? Is Kroll botanisch zo actief omdat hij, evenals papa Lefèvre, de ware aard van zijn werkzaamheden verdoezelen wil? Beiden leveren in ieder geval geen positieve bijdrage tot de verdere uitbouw van de collectie nieuwe bouwkundige ordonnances die door hun confrères zorgvuldig voor Jouy-le-Moutier worden samengesteld. Kroll blijft vrijblijvend tekeningetjes maken, op een wat kinderlijk niveau, die een indruk pogen te geven van leefgemeenschappen in wording die kunnen

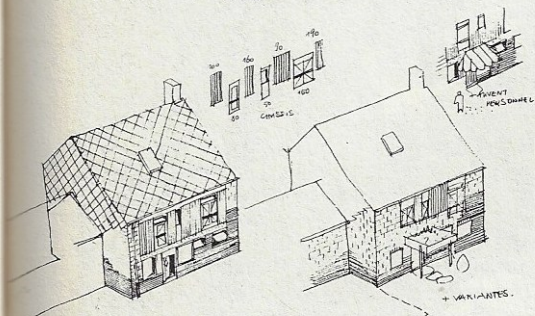
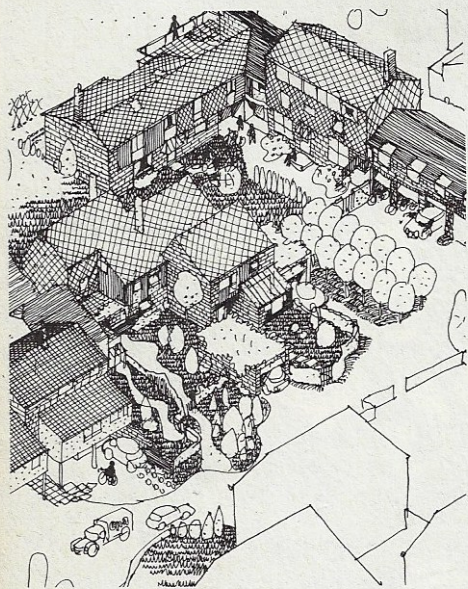
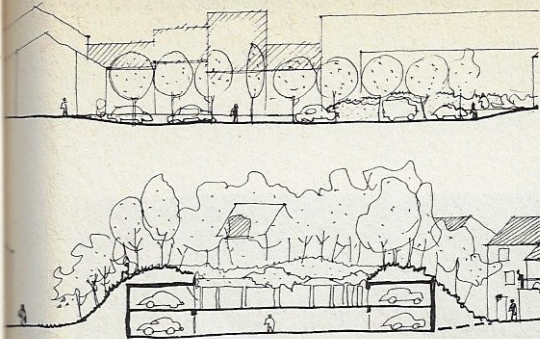
de gestileerde olifant van Jan Willem Bordewijk

La Maison Phallus - westgevel en zuidelijke gevel met toekomstige serre-aanbouw

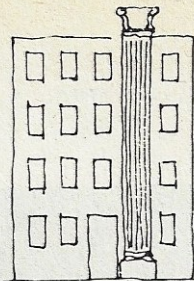
La Maison Phallus - 1ste etage links, 2de etage midden

voorstellen van Lucien Kroll voor de wijk les Vignes Blancs

ontstaan dankzij het gebruik van verwisselbare bouwelementen. Zonder de gewaardeerde medewerking van de burgerij zou door het gebruik van louter geprefabriceerde basismodellen –volgens Kroll– een door de industrie geconditioneerde chaotische woonwijk ontstaan. Kroll blijft derhalve hopen dat de mens, die niet content is met zo'n leefmilieu, tot actie overgaat en met behulp van veel verf en joost mag weten met welke materialen nog meer, zich zelfstandig zal projecteren binnen een dergelijke leefgemeenschap.

De wijze waarop Jan Willem Bordewijk, monsieur Lefèvre en Lucien Kroll zich in deze maatschappij projecteren, is duidelijk gra-
duel verschillend. Kroll wil niet tot creatieve zelfbevrediging worden gedwongen op een wijze zoals Lefèvre of Bordewijk dat elders in de wereld demonstreren. Lucien wil zijn creatieve potentie ten dienste blijven stellen van de maatschappij in zijn geheel waardoor de creativiteit optimaal als katalysator kan functioneren. Aan toeristische trekpleisters zoals in Beuningen en Jouy-le-Moutier, die gesticht zijn op basis van afwijkend creatief gedrag, heeft over het algemeen geen enkele cultuur enige behoefte en Kroll, in het bijzonder, geen enkele boodschap. ■

Dus de architectuurdiscussie is weer op gang gekomen in ons land, en Plan heeft zijn kolommen ervoor opengesteld. Alleen nemen de architecten er te weinig aan deel. Maar wat kun je daar als architect aan bijdragen? Kunnen we als architecten niet beter gewoon ons werk doen en aan de critici overlaten om te formuleren wat ze ervan vinden? Dan doen we het een volgende keer misschien wel beter. In elk geval is het vak al moeilijk genoeg zonder ook nog te moeten discussiëren.

Daarbij wantrouw ik de waarde van die discussie. Ik geloof niet dat Jan Hoogstad zijn inspiratie uit de boeken heeft, zomin als ik geloof dat Le Corbusiers diepste overtuigingen in zijn geschriften zijn te vinden. Ik ben blij dat ze beide zoveel fijne plaatjes bij hun vertogen hebben afgedrukt. Die dragen tenminste iets over van wat hen werkelijk beweegt, al is het dan nog steeds in het platte vlak. Pas als je voor het *Maison Suisse* staat, in Parijs, of in het huis *Savoie* in Poissy, merk je, dat je borstkas wijd open gaat staan om het in zich op te nemen. Daar zijn helemaal geen woorden bij nodig. En waar de meester het zelf vandaan had –al heeft hij dat bij mijn weten nooit opgeschreven– voel je onmiddellijk als je, zoals toen met een excursie van de Association le Corbusier, neerdaalt in Ghardaïa in de Algerijnse Sahara: het volmaakte spel van de vormen in het licht. Vormen overigens van huis-, tuin- en keukeningen, die je dan, zoals hij en als Hoogstad, kunt trachten te vangen in modulator en in geometrische patronen, maar die toch niet daaraan hun kwaliteit ontnemen. De kwaliteit van de vorm moge dan wel blijken uit het volmaakte spel dat het licht erop kan spelen, maar ze komt

discussie

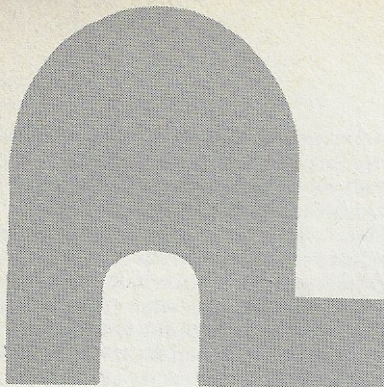
voort uit daarachter liggende zaken: uit het begrip van de maker over wat er te maken was, en hoe het te maken.

Misschien dat bij de studie, om tot dat begrip te komen, filosofische overwegingen en grafische oefeningen een rol kunnen vervullen. Misschien dienen ze zelfs wel deel uit te maken van de bagage van een architect en dan heeft Plan ook zeker een functie om daarvoor plaats in te ruimen. Toch kunnen die overwegingen en die oefeningen niet meer zijn dan een raamwerkje en wat vingeroefeningen voor het eigenlijke werkgebied van de architect: de kennis van de ruimtebehoefte van de mens en van de technieken om daarin te voorzien. Mooie vormen, die niet op die kennis berusten, zijn leeg en het spel dat het licht erover speelt is misschien wel dramatisch, maar toch hol.

Ik zou dus zeggen, laat architecten Plan wel lezen, maar naast (misschien wel na) hun werk. Als ze ook over hun werk willen schrijven, zoveel te beter. Maar we mogen niet van hen de architectuurdiscussie verwachten.

Een indrukwekkend voorbeeld van een echte architectenstudie vond ik in het laatste boek van Ervin Pütsep, *Modern Hospital* (London, 1979). Meer dan 600 pagina's met duizenden literatuurverwijzingen over het werk en het leven in, het bouwen voor de gezondheidszorg. Geen voorbeelden, maar veel achtergronden, van waaruit begrip, vorm en misschien zelfs architectuur zal kunnen ontstaan.

Jan Kruisheer

'Le Tour de la France par deux enfants' is de titel van een bestseller die in 1877 geschreven werd door G. Bruno (pseudoniem voor Augustine Tuillerie, ooit getrouwd met de filosoof Jean Marie Guyau). Tot op de dag van vandaag zijn er bijna 9.600.000 exemplaren verkocht, gemiddeld 80.000 stuks per jaar. Volgens J.P. Bardos, die een nabeschouwing schreef in de laatste druk uit 1977 (Librairie Belin) is dit boekje te vinden 'in de bibliotheken van alle lagere scholen in Frankrijk en is ook het hart van iedere Fransman vervuld van de teneur van dit meesterwerkje'.

Twee wezen, André en Julien, verlaten Phalsbourg (Lorraine), hun geboortestad, om elders in de wereld (Frankrijk) hun geluk te beproeven. Tijdens de lange avontuurlijke zwervtocht blijkt de veertienjarige André zich te ontpoppen als een waar beschermheer voor zijn zevenjarige broertje Julien, een geëxalteerd knulletje dat op alles en nog wat dweeppiek reageert. Uitroepen als 'Oh! J'aime la France de tout mon coeur! Je voudrais qu'elle fût la première nation du monde!' klinken wat zwaarwichtig uit de mond van dit kleine verwonderde ventje dat, in al zijn onschuld, toch model staat voor alle Fransen die na hem komen.

Voor de beide leergierige knapen is het jammer dat Renaudi zijn 'school voor het Jonge Goedje' -l'école des Plants- pas honderd jaar later in Cergy-Pontoise gebouwd heeft. Bij het zien van de fel gekleurde gevels daarvan zou Julien het uitkraaien van plezier terwijl zijn grote broer en toeverlaat André hem haarfijn en geduldig zou gaan uitleggen waarom de tertiaire kleur bruin hier, in dit

opnieuw zal het ambtelijk apparaat worden uitgedaagd om op het werkstuk van Renaudi -l'école des plants- te reageren nu zijn school dankzij noodzakelijke renoveringswerk-

zaamheden meer overeenkomst zal gaan vertonen met dogmatische scholen in de omgeving (Les Larris; school van Arretche)

kinderlijke milieu, ten enen male moet ontbreken en waarom Renaudi heeft besloten alléén sprekende kleuren -citroengeel, grasgroen, tomaatrood, ijs- en pauwblauw- te gebruiken. Staande voor de école des Plants zou Julien voor de zoveelste maal hoog tegen zijn oudere broer hebben opgezien omdat deze zelfs op het gebied van de kleurleer goed geïnformeerd bleek te zijn; vive la raison - leve de rede!

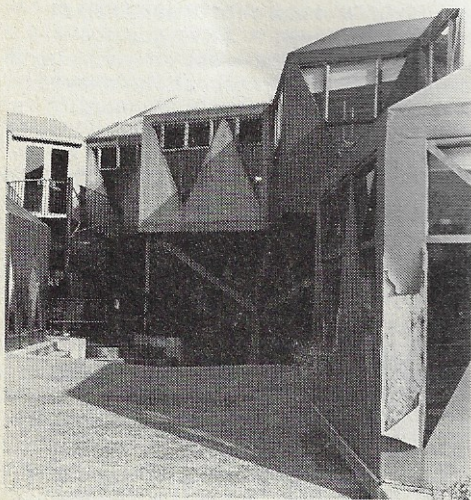
Na ruim een jaar bezoek ik de wijk, waarin l'école des Plants staat, voor de tweede maal. De school is leeg. Vragend kijk ik naar Juglar. 'Wij hebben de scholengemeenschap Jong Goedje tijdelijk gehuisvest in een nieuw schoolgebouw, dat voorlopig nog niet functioneert omdat het in een wijk gebouwd is waar nog te weinig mensen wonen. De school van Renaudi was toe aan een totale opknabbeurt'...

Inderdaad, alles wat rest van de droom van Renaudi blijkt een haveloze en vervelozende collectie houten bouwvormen te zijn waar plaatselijk de kleur in vellen bij neerhangt. De nazaten van Julien, minder volgzzaam wellicht dan André zich ooit zou kunnen hebben voorgesteld, hebben het blijkbaar niet alleen gelaten bij het slaken van kreten van bewondering maar zich bovendien met volle over-

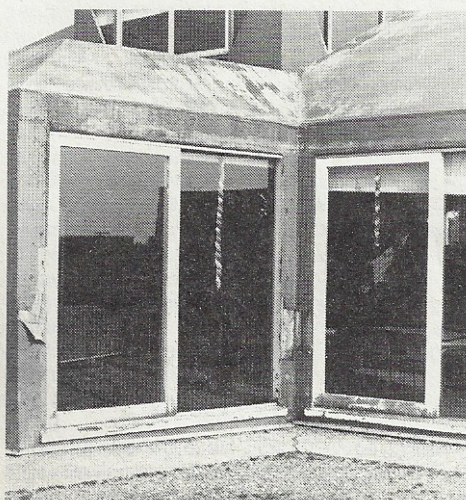
gave op het gebouw gestort en dit totaal gebruikt. En dan te bedenken dat Julien van zijn oom, een broer van zijn vader die in Marseille woont en die zij tijdens hun reis door Frankrijk bezoeken, te horen krijgt: 'Le temps de la jeunesse est celui de l'étude, mon Julien, et un enfant studieux se prépare un avenir honorable'.

L'école des Plants zal uitwendig een metamorfose ondergaan. Het houten bouwwerk zal totaal worden afgedekt met dunne metalen platen, die allemaal één en dezelfde kleur hebben; brun, une couleur bien raisonnable! Myriam Daru, een liefhebster van de rede - 'leve de rede'- redeneert in Plan 1/1980 als volgt: wanneer je als architect primo het gevoel als opperste leidraad neemt en secundo de ambitie tot wetenschappelijkheid vaarwel zegt, dan kan door zo'n geesteshouding (wat een verschil met die van de gebroeders Julien en André) een vorm van architectuur ontstaan die slechts functioneert als een bepaalde vorm van maatschappelijke schmink. De architect die deze beide fouten op geestelijk gebied begaat doet dat, volgens Myriam Daru, om een excuus te hebben zijn intellectuele peil op het niveau van de middelbare school te houden.

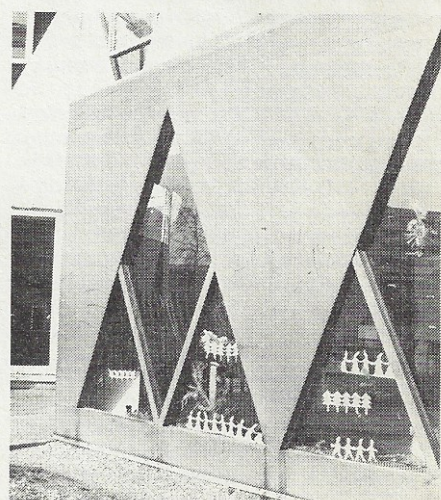
Als Renaudi in eerste instantie, op weten-

welke vlinder zal tevoorschijn komen als de popstoestand beëindigd moet worden?

het interieur van de école des plants zal niet worden gewijzigd en de jeugd zal dus opnieuw moeten inhaken op vertrouwde artefacten die aanwezig zijn

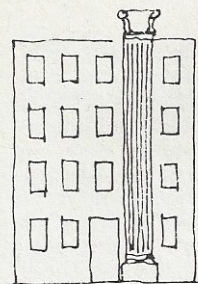
als gedurfde driehoekige vensters blijkbaar meer uitdagen tot een creatief antwoord dan obligate, rechthoekige vensters, dan is te hopen dat de versimpeling van het kleurrijke uiterlijk van l'école des plants niet de passieve werking van versleten vormthema's zal versterken

schappelijke gronden, tot het gebruik van een breed scala van bonte kleuren zou hebben besloten –en dit besluit mede tot de uitgangspunten heeft behoord die hem in staat hebben gesteld deze opdracht te aanvaarden en uit te voeren– dan zou hij, nu een bruine monocultuur zijn creatie dreigt te overspoelen, zich tegen deze schminkpartij in tweede instantie moeten verweren. Doet hij dat niet dan zou Myriam Daru wel eens kunnen concluderen –*primo*– dat de bouwer van de *école des Plants* gerekend dient te worden tot het kamp van de gevoelsmatige architecten en –*secundo*– dat Renaudi bewust zijn intellectuele peil op het middelbare school-niveau wenst te houden. Aan deze laatste conclusie zal Renaudi overigens geen boodschap hebben, omdat inmiddels in zijn geval gebleken is dat de *Grand Prix de l'Architecture* ook voor gevoelsmensen op middelbaar niveau is weggelegd.

De school van Renaudi is gebouwd in de directe omgeving van le quartier de la Préfecture, het representatieve centrum van la ville nouvelle Cergy-Pontoise. Heeft men soms gemeend dat het gebouw, door het bizarre kleurenspeel van Renaudi, in deze plechtstatige omgeving detoneert? Is men bereid –door toepassing van een saaie monochrome kleurbehandeling– een bijdrage te leveren voor de verdere realisering van het eenheidsyndroom van Giscard d'Estaing, zelfs als dat gaat ten koste van een normaal gediversifieerd kinderlijk milieu? Als monsieur le président, diep in zijn hart, overtuigd is van het feit dat zelfs een dun laagje verf, zij het dan in de tinten van de nationale driekleur, niet in staat is het project van Renaudi geschikt te maken voor het temperament van het Franse volk, zou dan een saai, monochrome metalen pantser dat wel kunnen? Of is juist voor dit laatste materiaal gekozen omdat de buitenwereld nog immer geen barst te maken heeft met het temperament en de behoeften van de onderdanen van monsieur Giscard? Bruin –*cette couleur raisonnable*– blijkt veel meer de ware remplaçant te zijn van het obligate grijs; de grauwsliuier die op eminente wijze la trace sentimentale van de Franse cultuur aan het gezicht kon onttrekken – *vive la raison!*

Julien en André moesten overal met eigen ogen ervaren, aldus Bardos, dat het Franse vaderland slechts kan worden opgevat als de som van brave burgers, boeren, handwerkslieden en kooplui; als de som van hun werk, hun moed en hun plichten die zij, ieder voor zich, vervullen op hun eigen stukje grond, in hun eigen werkplaats of eigen winkeltje. In het reisverhaal van de twee wezen wordt duidelijk gemaakt dat een versterking van de nationale eenheid niet verkregen wordt als deze beschouwd wordt als de consequentie van een historisch proces of als het produkt van een op ras gebaseerde werkelijkheid –le fruit d'une réalité ethnique– maar als een produkt van vrije wil en van individuele krachten; *cette conception est profondément républicaine*.

Het vaderland moet worden beschouwd als de sluitsteen van het geweld van een gebouw dat moraal heet en dat alle krachten –en niet alleen de individuele krachten– in schoonheid samenbindt: *Vive la raison! Vive la patrie française!*

De oude dokter Heeres¹ stond bekend als een patriarch. Zijn persoonlijke invloed was groot, ook al zag je niet meteen waarop die stoelde. In een regentenvergadering bleef hij zelfs bij de behandeling van de meest brandende vraagstukken een stille figuur op de achtergrond, als naar het voorbeeld van de ziekenvader en -moeder op de oude regentenstukken aan de wand. Wat daar aan de orde kwam was voor een belangrijk deel door hem voorbereid, maar aan de discussie nam hij geen deel. De voorbereiding was geschied in intens overleg met zijn medewerkers en zijn staf, en het was of hij aan het resultaat daarvan niets meer wilde veranderen of toevoegen. Evenmin trouwens als aan de besluiten van het bestuur. Want was de beslissing eenmaal geveld, dan eiste hij van elk staflid en iedere medewerker een even loyale uitvoering. Zijn vertrouwelijkheid gaf hem daarbij het recht om veeleisend te zijn. Die eigenschappen werden door de een bewonderd en door de ander verguisd, maar niemand kon zich aan hun werking onttrekken. Ik heb ze wel toegeschreven aan zijn Groningse achtergrond, maar later heb ik ook gezien dat er sterke elementen van modern management in scholen. Organiseren van onderaf, en de eenmaal aanvaarde doelstelling consequent ten uitvoer leggen. Wat zo patriarchaal leek, was eigenlijk maatschappelijk management *avant la lettre*: -organiseren van onderaf, gebruikmakend van de bekwaamheden op alle niveaus -daarbij bevoegdheden (macht) leggend op die niveaus waar men het betreffende werk het best kan beoordelen op grond van de daar aanwezige ervaring, creativiteit en inventiviteit -het geheel coördinerend en samenvoegend, gericht op de doelstelling van de organisatie -rekening houdend met maatschappe-

maatschappelijk management

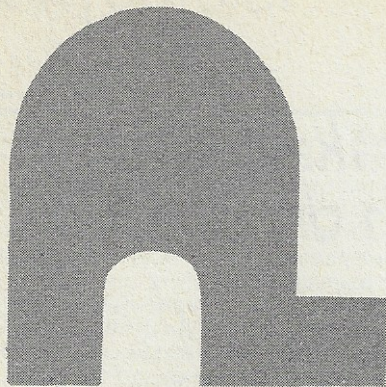
lijke veranderingen en politieke factoren, daarbij reagerend, anticiperend of zelfs initiërend werkend op veranderingsmogelijkheden -daarbij de krachtbron die opgeslagen is in de totaliteit van alle individuele leden van de organisatie, gebruikend en sturend -signalen intern en 'van buiten' door antennes in de organisatie opvangend, zevend en hanterend -en het draagvlak van vele functies duidelijk verbredend en daarmee de organisatie versterkend².

Want daarmee was Heeres eigenlijk altijd bezig. Ik herinner me hem, voorlezend uit een tijdschriftartikel tijdens een treinreis naar Hannover, waar we met een groep regenten, stafleden en hoofden van dienst het toen nieuwe Oststadtkrankenhaus zouden gaan bekijken. Het artikel ging over 'het bestuur', waarvan de schrijver poneerde, dat het zich bewust moest zijn twee gezichten te hebben. Naar binnen toe representeert het bestuur het gezag, de openbaarheid, de gemeenschap, maar naar buiten toe representeert het de instelling zelf, en staat het voor zijn belangen. Waarom hield hij dat zijn mensen voor? Ik denk om hen te doordringen van de noodzaak, om die belangen goed te helpen formuleren. Zonder dat zou het bestuur met lege handen tegenover het gezag komen te staan, en met even lege handen bij de gebruikers terugkeren.

Waarom haal ik die oude zaken op? Ik denk omdat wat in goede tijden werd geleerd, in moeilijker tijden niet moet worden vergeten. En ook omdat juist in tijden van aanpassing een maatschappelijk management wordt vereist. ■

Jan Kruisheer

¹ dr P.A. Heeres, legendarisch geneesheer-directeur van het St Elisabeth's of Groot Gasthuis te Haarlem van 1939 tot 1967.
² prof dr ir A. Iwijnstra – Maatschappelijk Management, Alphen aan de Rijn 1979, b/z 9 (inaugurele rede aan de Vrije Universiteit te Amsterdam)

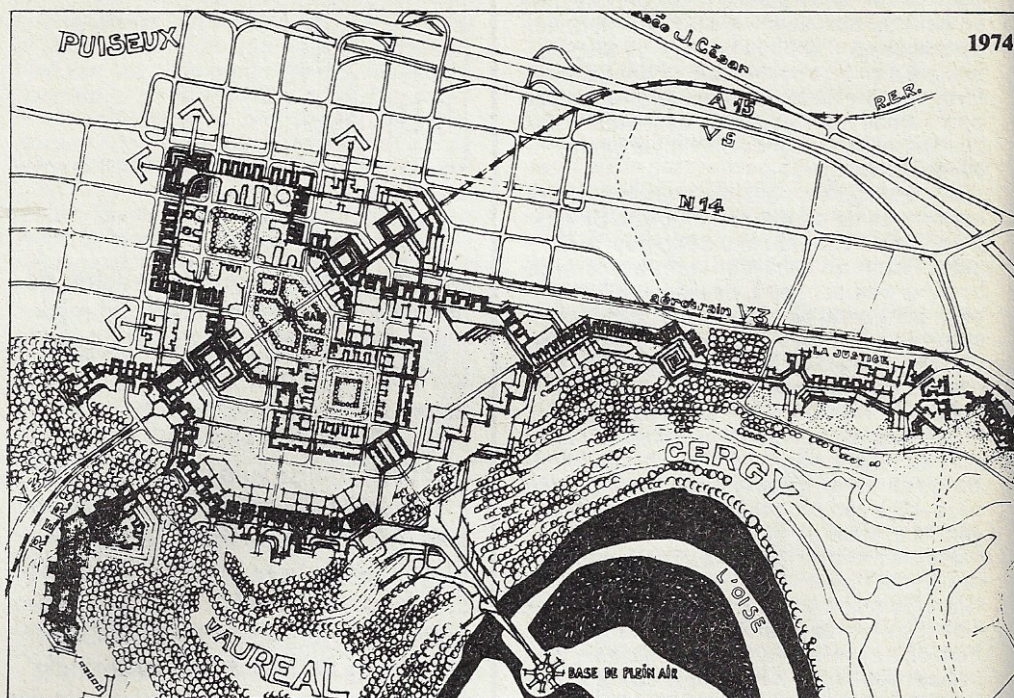

Marcel Bajard, tot 1979 stedenbouwkundig medewerker van het bureau d'aménagement de la Ville Nouvelle Cergy-Pontoise, blijkt fanatiek bezig te zijn om, voor wat de stedenbouw betreft, la cohérence et l'harmonie perdue terug te vinden. Wil men deze beide voortvluchtige stedenbouwkundige principes achterhalen en dienstbaar maken voor de stedenbouw van nu, dan zal men, volgens Bajard, een analytische studie moeten maken van de traditionele stedenbouw. Dat hij zelf inmiddels met deze studie is begonnen blijkt overduidelijk uit zijn plannen voor de realisering van het tweede deel van de stedenbouwkundige tweeling Cergy-Puiseux-Pontoise, die door het bureau d'aménagement in 1974 en 1976 werden gepubliceerd. Het eerste plan voor de satellietstad ten zuiden Puiseux baseert Bajard op renaissance-stedenbouwkundige principes. Met een station en een fraai plantsoen als uitgangspunt ontwerpt Marcel een streng symmetrische stad die, naar buiten toe, een gesloten profiel moet krijgen. Eenzaam en verlaten zal het nieuwe station van de RER (Réseau Express Régional) midden in een fraai klassiek plantsoen komen te liggen dat het natuurlijke element in deze stedelijke vesting zal moeten vertegenwoordigen. Dit exclusieve park wordt door Bajard zo gesitueerd dat de lengte-as van het grondplan regelrecht verwijst naar het centrum van het ludieke watersportgebied dat de voornaamste trekpleister vormt van het parc terrestre van Neuville.

Verder moet de bouw van het tweelingzusje van Cergy-Pontoise volgens Bajard worden georganiseerd volgens een matrix (la trame viaire), die hij met behulp van kwadratische elementen samenstelt. Het orthogonale systeem van de matrix wordt diametraal doorsneden door het tracé van de toekomstige spoorweg van de RER. Bovendien is op de plantekening van 1974 nog het tracé getekend van een eventueel te realiseren aérotrainverbinding, dat evenwijdig loopt aan het tracé van de Route Nationale 14, die op zijn beurt parallel loopt aan een van de coördinaten van de matrix. Omdat men, na de publicatie van het eerste plan van Bajard, de idee voor de realisering van een aérotrain heeft laten varen, is dit tracé voor een extra railverbinding Puiseux - Pontoise, op de plantekening van 1976 komen te vervallen.

Het tweede plan van Bajard is niet alleen ontstaan als gevolg van de kritiek op zijn eerste ontwerp voor een idealistische renaissancestad, maar ook omdat Bajard de opdracht om van de stedenbouwkundige tweeling in architectonisch opzicht één samenhangend geheel -la cohérence- te maken, als problematisch blijft ervaren.

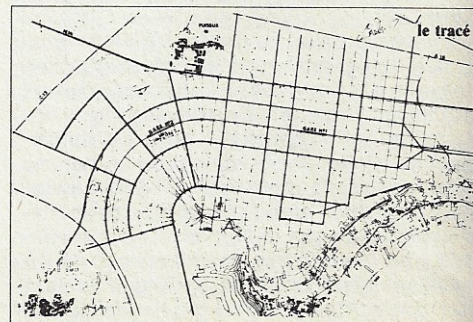
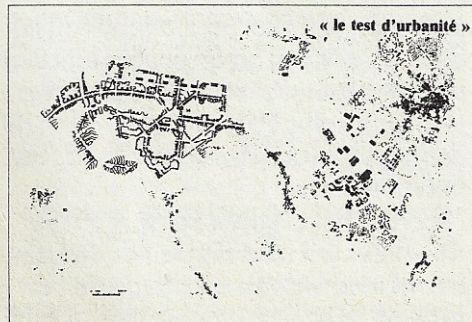
Overigens kwam de kritiek in het kort hierop

1974

janvier 1976

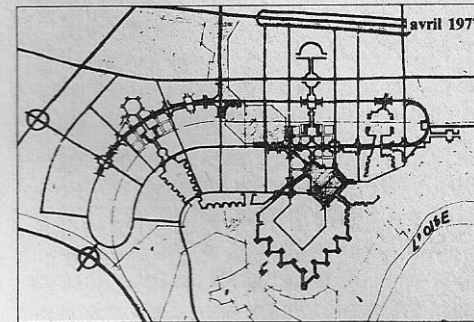
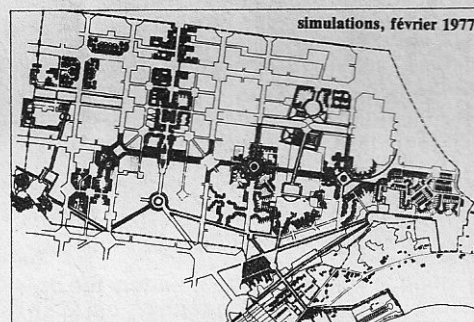
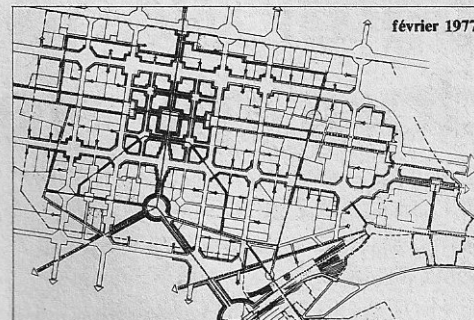
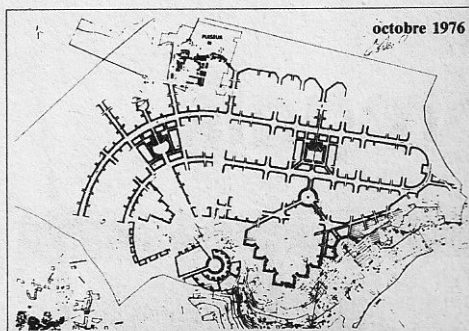

negen momentopnamen van een stedenbouwkundige vaardigheidsproef -le test d'urbanité- die door Bajard als animator werd ingeleid

neer, dat Bajard geen gebruik zou hebben gemaakt van de specifieke landschappelijke elementen die nu de omgeving van Puiseux typeren; dat de bouw van één utopische renaissancestad niets zou kunnen veranderen aan de harde werkelijkheid van het inmiddels gerealiseerde quartier de la Préfecture, en dat géén aandacht geschonken zou zijn aan de mogelijkheden om één stedelijke organisatievorm te ontwikkelen voor La Ville Nouvelle Cergy-Puiseux-Pontoise als totaliteit. In 1976 levert Bajard een nieuw plan in, dat niet meer geïnspireerd blijkt te zijn op renaissancestische principes, maar meer op het model van de grid-stad, zoals in 1859 door Ildefonso Cerda werd ontwikkeld voor de renovatie van een groot deel van Barcelona (zie Plan 11/1979, blz 36-39).

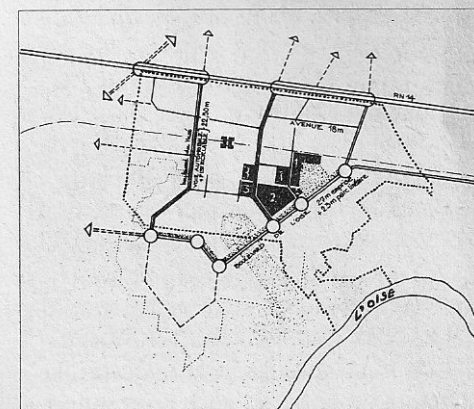
In hetzelfde jaar als waarin Bajard zijn tweede plan indient wordt in Madrid een tentoonstelling georganiseerd door het Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos met het doel meer bekendheid te geven aan het werk en de filosofie van Cerda, die zowel een humaan wiskundige van formaat als de uitvinder van het woord urbanisatie blijkt te zijn. Het voorstel dat door Cerda eens aan de bestuurders van de stad Barcelona werd voorgelegd, kan worden beschouwd als één van de resultaten van de arbeid van een groot wiskundige die tenslotte tot de conclusie is gekomen dat het bouwen van steden alleen dan pas goed kan gebeuren als de stedenbouw zou worden opgevat als een dynamisch proces waarop de mens op ieder gewenst moment zou kunnen inhaken. Dit denkbeeld heeft Cerda er in ieder geval toe gebracht zich uiterst bescheiden op te stellen en de stedenbouwkundige problemen van Barcelona tot drie eenvoudige uitgangspunten te herleiden: bouw volgens een matrix die is opgebouwd uit een groot aantal stereotype vierkanten, elk met een zijde van honderd meter; bouw in principe niet hoger dan drie of vier verdiepingen; laat tenslotte de verhouding tussen het bebouwde en het onbebouwde deel per vierkant zijn als één staat tot twee.

Is het nieuwe plan van Bajard, dat hij blijkbaar baseert op de drie uitgangspunten van Cerda, alléén ontstaan als een hommage aan deze internationaal te weinig gewaardeerde planoloog, of is het bedoeld als een poging om honderd jaar na de dood van zijn gewaardeerde idealistische Spaanse collega het stedenbouwkundig proces in Cergy-Pontoise meer dynamisch te doen verlopen? Of hoopt Bajard dat zijn opvolgers, door gebruik te maken van de door hem ontworpen matrix, beter in staat zullen zijn la cohérence architecturale van de stedenbouwkundige tweeling ten westen van Pontoise te realiseren? In ieder geval baseert Bajard zijn tweede plan op de aanleg van twee kleine stations in plaats van op één groter centraal gelegen station en wijzigt hij het tracé van de RER op zo'n manier dat dit nu samenvalt met de richting van één van de coördinaten van de matrix. Op deze manier krijgt de stad Puiseux-Pontoise meer het karakter van een lineaire stad en wordt daardoor de aansluiting vergemakkelijkt met de stedelijke structuur van het quartier de La Préfecture, dat zich duidelijk lineair uitbreidt in de richting van Puiseux. Het concours 'Immeubles de Ville', dat in oktober 1978 wordt beëindigd, levert voor de start van de bouw van Puiseux-Pontoise in

waarschijnlijk werd Bajard tijdens zijn werk zo geïnspireerd door het werk van Cerda dat hij niet alléén een analoge matrix introduceerde voor het gebied ten zuiden van Puiseux, maar zelfs de honderd meter maat –voor de zijden van de basisvierkanten van deze matrix– klakkeloos heeft overgenomen.

tenslotte zijn op de laatste tekening drie bouwplaatsen als zwarte vlakken gelokaliseerd –ilôt 1, 2 en 3– waar de bouw inmiddels is begonnen

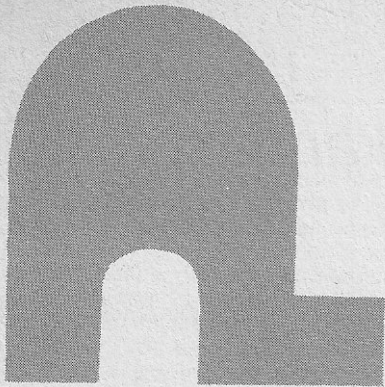

principe drie acceptabele projecten op, zodat reeds in 1980 met de bouw kan worden begonnen. Al vanaf april 1977 was men inmiddels echter begonnen met de aanleg van groenvoorzieningen. Niet omdat men hoopte op deze wijze de wind uit de zeilen te nemen van immer aanwezige kritische tegenstanders van deze plannen, of om de stedelijke segmenten op deze wijze beter van elkaar gescheiden te houden, maar simpel en alléén omdat de bouwterreinen dan veel gemakkelijker verkocht zouden kunnen worden. In het plan van 1976 meet Bajard het openbaar groen nauwelijks een andere functie toe dan het opsmukken van straten –veel te lang en te recht– volgens de tegenstanders– en accepteert hij (in navolging van Barcelona) het natuurlijke element alléén binnen de blokvormige bouweenheden.

Hecht aaneengesmeed door een gecompliceerde lintbebouwing zullen de tweelingzusjes in de toekomst qua uiterlijk makkelijk worden aangezien voor een siamese tweeling. Qua vorm van organisatie vormen bei-

de echter alles behalve een eenenige tweeling. In Puiseux-Pontoise zal namelijk, in tegenstelling tot in het quartier de La Préfecture, het leven opnieuw moeten functioneren op basis van de integratie van stedelijke functies; zullen voetgangers en automobilisten bijvoorbeeld op normale wijze met elkaar worden geconfronteerd en zullen les cheminements piétonniers (de voetgangerspaden) tot het verleden behoren.

Aarzelend, als waren het pasgeboren kalveren, staan –ten zuiden van Puiseux– de eerste versgegoten vaal-grijze betonnen casco's voor kleine eengezinswoningen eenzaam en verlaten temidden van krachtig golvende groene graanvelden. De gigantische kranen die deze, voorlopig geïsoleerde, bouwplaats lijken te bewaken en die overigens het beeld van de kale vlakte volkomen beheersen, tonen duidelijk dat de huidige urbanisatietechniek nauwelijks wordt beïnvloed door de humane filosofie van Ildefonso Cerda.

Georges Eugène Haussmann is in de jaren zeventig van de negentiende eeuw juist bezig om Parijs op grootscheepse wijze een nieuw gezicht te geven als de beide hoofdpersoonnetjes uit het gefingeerde reisverhaal van G. Bruno (*Le tour de La France par deux enfants*) tenslotte hun avontuurlijke tocht in Parijs beëindigen.

'Weet je Julien', vraagt André, 'als je van alle straten van Parijs één lange straat zou maken, hoe lang die dan zou zijn?' Julien blijkt van niets te weten. André vertelt dus dat 't één lange straat zou worden van Marseille tot Parijs en dat een man, die veertig kilometer per dag (sic) loopt, deze straat in vijfenveertig dagen zou kunnen doorlopen. Julien op zijn beurt: 'Worden al die straten 's avonds wel verlicht?' 'Ja hoor', aldus André, 'daar zorgen niet alleen dertigduizend gaslampen voor, maar ook alle lichten in de etalages van de grote warenhuizen en alle lampen van de voertuigen die 's avonds door de straten rijden'.

Eugène heeft echter, als verlicht denker (avec l'esprit ouvert aux lumières), duidelijk behoefte aan meer en meer licht. Hij zet dan ook als Bon tyran het mes krachtig in de verkrotte arbeiderswijken en de verpauperde binnenstad van Parijs en jaagt brede boulevards

—les tracés du temps moderne— dwars door het hart van de oude lichtstad. De 'verlichte despoot' bouwt bruggen en kazernes en tot slot, apotheose van een furieus bewind, de Opéra. In 1869 zien zijn vele vijanden —vandaar die 'hausse' in de kazernebouw?— de kans schoon om Eugène vanwege zijn slecht gevoerde financiële beleid te wippen als préfet van Parijs.

Inmiddels bleek de kracht van het geweld, dat de gehate Eugène ontwikkelde, zo groot te zijn dat Pierre Ernest Seré-Depoin (dienstdoend burgervader in de rurale nederzetting Pontoise) moeilijk kon blijven doen alsof hij niets gemerkt had van wat Eugénetje in La Ville Lumière aan het bekokstoven was. En zo kon het dan ook gebeuren dat in 1864 de gemeenteraad van Pontoise, onder voorzitterschap van de energieke Pierre Ernest, het kloekke besluit nam om zijn geliefde stad grootschalig te moderniseren en Pontoise een meer stedelijk aanzien te bezorgen. Besloten werd om het station —dat gebouwd was in verband met de ingebruikneming van de spoorwegverbinding met Parijs in 1846— rechtstreeks te verbinden met het hartje van Pontoise door middel van een brede 'avenue'; la Rue Impériale. Omdat het schone Pontoise het hart hoog draagt, moet la Rue Impériale een flink stijgend verloop krijgen. Voor de voetgangers bouwt men daarom een brede trap naast de weg zodat zij, ongestoord door de passerende voertuigen, rustig naar boven kunnen lopen. Welk een vooruitgang! Deze trap, die nog altijd bestaat, eindigt bij een bordes dat zowel een ruim uitzicht biedt over de stad als een beter zicht geeft op de fraaie zuidelijke façade van de kerk van Saint-Maclou, het in de achttiende eeuw gerenoveerde laatgotische pronkjeel van de stad.

Op 10 oktober 1869 wordt in Pontoise een

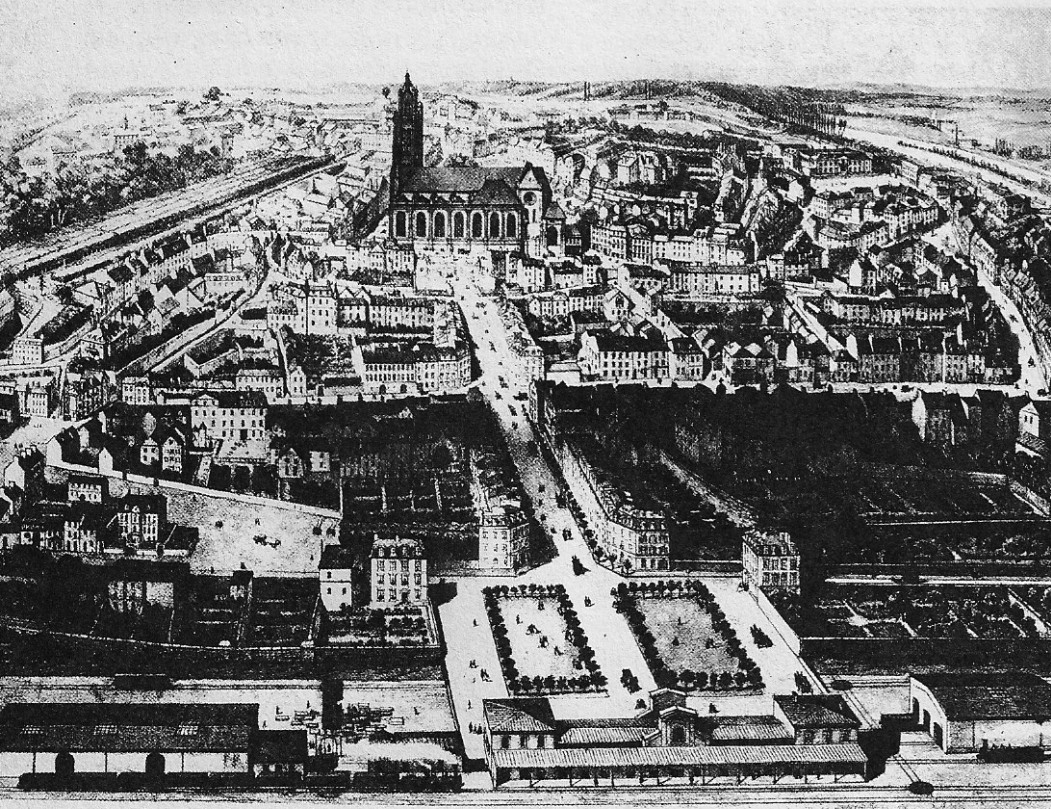

Pierre Ernest Seré-Depoin: de burgemeester van Pontoise ten tijde van Haussmann...

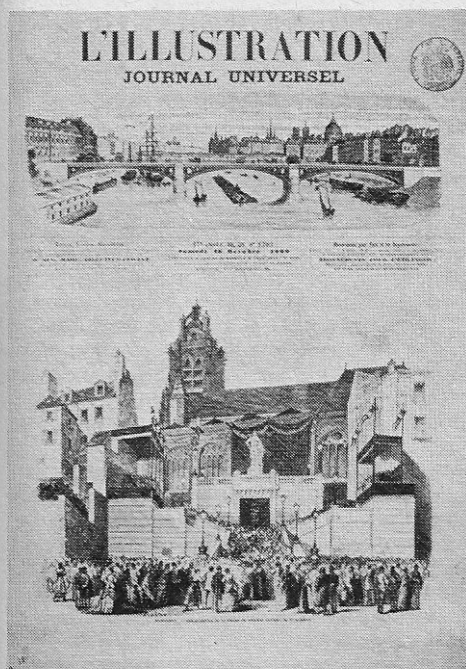
grandioos feest georganiseerd ter gelegenheid van de onthulling van een standbeeld van generaal Leclerc dat men, tot meerdere glorie van de stad en tot vergroting van de grandeur van la Rue Impériale, midden op dit kleine bordes had geplaatst. Leclerc, zoon des volks, was de in 1772 geboren concitoyen uit Pontoise die tenslotte als rechterhand van Napoleon naar het eiland Saint-Domingue zou worden gestuurd om de revolterende zwarte inheemsen aan het Franse regiem te onderwerpen. Het feest in Pontoise wordt, zoals het een echt Frans feest betaamt, op traditionele wijze besloten met een grand feu d'artifice, ontstoken op een van de eilandjes in de Oise. Blijft nog te memoreren de ballonvaart die voor deze gedenkwaardige dag was georganiseerd. Het luchtschip droeg de naam Napoleon. De geschiedenis verhaalt het ontroerende moment waarop een van de duizenden toegestroomde toeschouwers zich niet langer kon bedwingen en héél geëmotioneerd uitriep: 'Ne sent on point passer le souffle de Jules Verne?'

Ook Marcel Bajard heeft, als actief stedenbouwkundige, zelfs in onze dagen bepaald behoefte aan een ademtocht uit het verleden —un souffle du passé— en frequenteert derhalve niet alleen het quartier de la Rue Impériale maar ook andere specifieke wijken uit de negentiende eeuw, omdat hij het nu eenmaal wenselijk acht 'une analyse des caractéristiques formelles des villes traditionnelles te maken. Waarschijnlijk geïnspireerd door de sfeer en de ruimtewerking die het karakter van stedelijke centra uit het verleden bepalen, besluit Bajard ook een specifieke open ruimte dwars door la Ville Nouvelle Puisseux-Pontoise te creëren. Deze doorgaande traverse zal slechts op één punt, namelijk in de directe omgeving van het nieuwe station van de SNCF, over een lengte van ruim driehonderd meter volledig door een homogene gedeelte van de nieuwe stad worden geblokkeerd.

Het noordelijke, onbebouwde deel van de traverse zal een achteloos, min of meer trechtervormig verloop krijgen waardoor het contact met het landschap via het dal van de Viosne behouden zal blijven. Het zuid-oostelijke deel van de traverse zal een rechthoeki-

... die niet kon nalaten Pontoise in navolging van het Parijse voorbeeld te behandelen

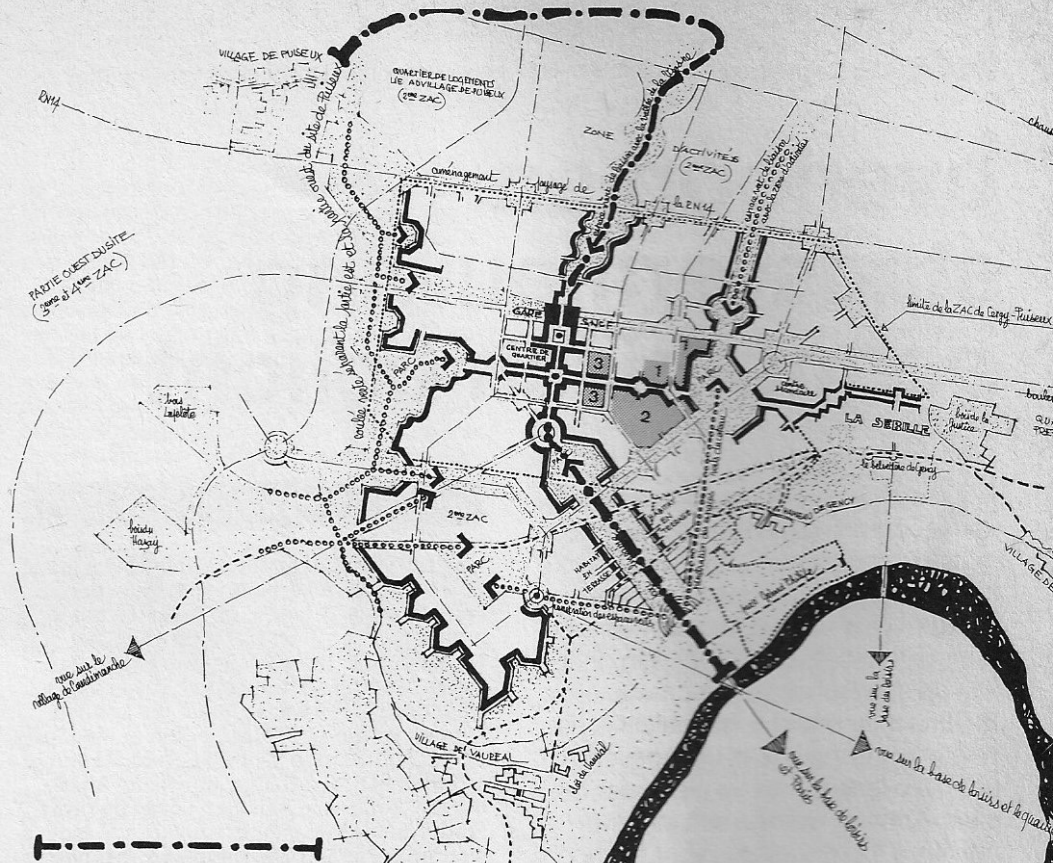
Pontoise, oktober 1869 – 'Ne sent on point passer le souffle de Jules Verne?'

ge, klassieke en streng gedetailleerde vorm krijgen; het zal de bezoeker de mogelijkheid bieden om, staande op het hoogste bordes van een imposant terrassenlandschap dat de overgang markeert tussen deze ruimte en het lager gelegen rivierdal, te genieten van het fraaie uitzicht over de Oise.

Dat de beide delen van de traverse, aan weerszijden van het station, tenslotte zo hemelsbreed van karakter zullen verschillen is te danken aan het feit dat voortdurend, op basis van de strenge matrix, nieuwe simulaties worden uitgevoerd. Nog in het voorjaar van 1977 was de voorlopige planning voor dit deel van Puisseux-Pontoise zó, dat men er van uitging dat aan de noordzijde van het station eveneens een strenge, formalistische stadswijk zou worden gebouwd waarvan de lengte-as zou moeten samenvallen met één van de coördinaten van de matrix. Nu, drie jaar later, is men van die gedachte afgestapt en wil men aan deze zijde van het station precies het tegenovergestelde realiseren, nl. een achteloze, vrij gevormde, 'natuurlijke' groenstrook, waarvan de lengte-as nu juist net niet mag samenvallen met één van de coördinaten van de matrix. Niets blijkt veranderlijker dan de mens, ergo – niets blijkt veranderlijker dan de planologie!

Patrice Noviant, architectuurcriticus voor het blad Architecture/Mouvement/Continuité had gelijk toen hij met betrekking tot de plannen van Puisseux-Pontoise en naar aanleiding van het concours 'Immeubles de Ville' schreef: 'Tout vraiment tout doit certainement être possible là!' Vanwaar dit dwangmatige, afwijkende stedenbouwkundige gedrag bij de bouw van la ville jumelle (de dubbelstad) Cergy-Puisseux-Pontoise?

In de eerste plaats omdat la ville nouvelle Cergy-Puisseux-Pontoise beschouwd moet worden als de enige van vijf nieuwe steden rondom Parijs, die bewust als dubbelstad wordt gebouwd. Evry, Saint Quentin en Yvelines, Marne la Vallée en tenslotte Melun Sénart worden gebouwd als enkelvoudige satellietsteden, die administratief in principe toch op de hoofdstad blijven aangewezen. Reeds vanaf zijn geboorte echter bleek la ville jumelle ten zuiden van Pontoise een bijzondere stedenbouwkundige koppel te zijn, die geheel zelfstandig kan functioneren

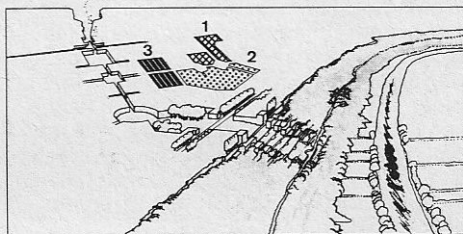

wandelroute vanuit Puisseux-Village voor diegenen die, zonder een maximum aan stedenbouwkundige schoonheid te willen of te kunnen verwerken, de oevers van de Oise zo ontspannen mogelijk willen bereiken

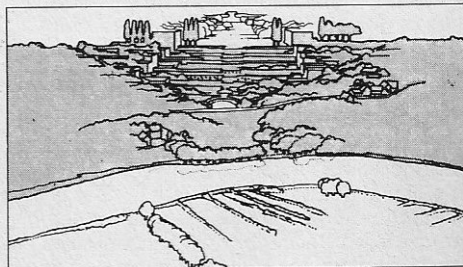
dankzij een heus ambtelijk organisatorisch centrum (le quartier de La Préfecture) en een heuse woonstad (la ville Campagne de Puisseux).

In de tweede plaats omdat, laten we het nogmaals uitdrukkelijk herhalen, deze nieuwe stad ten zuiden van Pontoise absoluut de laatste nieuwe stad zal worden die men van plan is in Frankrijk te bouwen; Cergy-Puisseux-Pontoise, apotheose van de Franse stedenbouw.

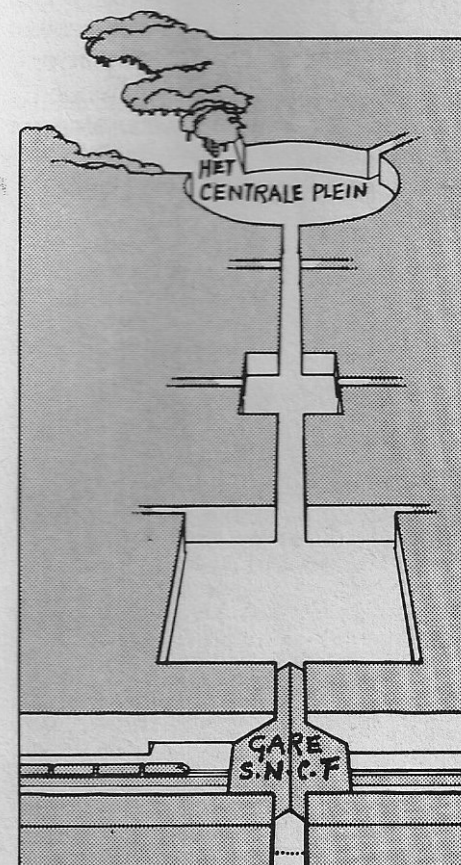
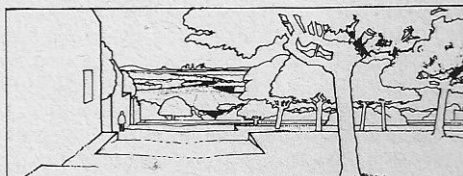
La Grande Promenade: vogelvluchtperspectief van het belangrijkste deel van de wandelroute vanuit Puisseux-Village naar de Oise

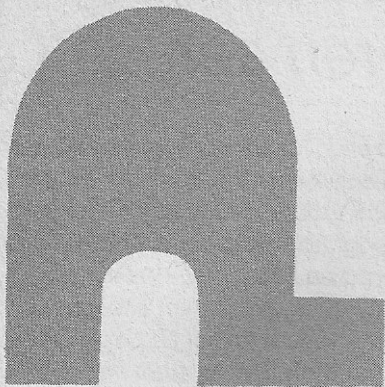
gezicht over de Oise in de richting van het terrassenlandschap en het centrale plein

eenzame wandelaar, begonnen met de afdaling van het terrassenlandschap en genietend van het vergezicht op Parijs

bovenaanzicht van het 'stedenlijk blok' dat de traverse in Puisseux-Pontoise blokkeert

Hoewel Giscard d'Estaing van mening is dat het karakter van de Fransen sinds mensenheugenis niet veranderd is en zijn volk bovendien het verstandigste volk van de hele wereld is—men leze zijn confessie 'Démocratie Française'—blijkt in ieder geval het sensorische vermogen van zijn onderdanen niet optimaal te functioneren. Het mag dan, volgens de Franse president, waar zijn dat alle Fransen verijnd, geestig, fatsoenlijk, edelmoedig, wispelturig, opschepperig en voorgewend cynisch zijn, dat alles neemt echter niet weg dat zij, voor wat betreft hun reuk, smaak, gehoor, gezicht en tastzin, mogelijk toch enige conditietraining behoeven. Men beschouwe de aanleg van 'Le Parc des 5 sens' in Puisseux-Pontoise. Alsof er nog niet genoeg te ruiken, te proeven, te horen, te zien en te betasten valt in en rondom la ville jumelle Puisseux-Cergy-Pontoise; l'apothéose des cinq villes nouvelles en région d'Ile de France! Met de uitvoering van de aanleg van de 'Tuin van de vijf zinnen'—één van de eerste twee verplichte groennummertjes van Puisseux-Pontoise—kan tegelijk met de bouw van de eerste huizen worden begonnen omdat men besloten heeft een oude boomgaard, ten zuiden van Puisseux, te behouden en voor dit doel te bestemmen. Dankzij dit wijze besluit—volgens Giscard zijn de Fransen behoudzuchtig ten opzichte van hun gehele eigen omgeving—kunnen toekomstige inwoners van Puisseux-Pontoise reeds vanaf het eerste uur behulpzaam zijn bij de vorming van een zinnig stuk stedelijk groen ter grootte van drie hectare op de kale hoogvlakte tussen Puisseux en Cergy. Zinnvolle arbeid in een zinledig milieu als de bevolking inderdaad bereid is om mee te helpen bij de realisatie van dit zintuiglijke parkje. Omdat liefde voor vrijwillige arbeid echter geen deel uitmaakt van de verzameling specifieke eigenschappen die door de Franse president aan zijn onderdanen worden toegedicht, zou het effect van de te verwachten burgerlijke activiteit in deze wel eens danig kunnen tegenvallen.

Overigens is het niet bekend waarom men nu juist op dit plateau dénudé een dergelijk zinnestrelend park wil realiseren. Heeft men dat gedaan omdat de boomgaard alleen dan behouden zou kunnen worden als er een nieuwe functie, hoe zinloos misschien dan ook, voor gevonden zou kunnen worden? Heeft Bajard—de ontwerper van Puisseux-Pontoise—toen maar dit plan geopperd omdat de collectie kunstzinnige artefacten, die vrijwel iedere open ruimte sieren van la ville nouvelle Cergy-Pontoise, inmiddels zó groot geworden is dat hij het onverantwoord acht om dit beleid in Puisseux-Pontoise domweg te continueren zonder eerst, met behulp van Le Parc des 5 sens, het sensorische vermogen

van de bevolking opnieuw te stimuleren? Zonder zo'n educatief stedelijk groenelement zou immers veel van de zinsverukken-de, zinsverbijsterende of zinsverdovende werking van deze zinsbegoochelende nieuwe stad voor het publiek verloren kunnen gaan!

De politie van la ville jumelle Puisseux-Cergy-Pontoise zou dat overigens niet betreuren. Omdat anders wel eens veel meer gevallen van pure zinsbegoocheling onderzocht zouden moeten worden, die allemaal verdacht veel lijken op het geval Frank Fontaine. Frank is de negentienjarige inwoner van Cergy-Pontoise die beweert een week lang van de aardbodem verdwenen te zijn geweest nadat, op een maandagmorgen in november 1979, een OVNI (Objet Volant Non Identifié) was geland op de motorkap van zijn auto. Waren de bestuurders van deze vliegende schotel wellicht oververmoeid en meenden zij—misleid door het surrealistische karakter van la ville nouvelle Cergy-Pontoise—op hun basis in de wereldruimte te zijn teruggekeerd? Of is de fantasie van Frank Fontaine alleen maar op hol geslagen omdat hij het prototype is van die burgers die hypersensitief blijken te zijn voor 'belevingswaarden van plekken'? Professor C. Weeber zou deze mogelijkheid waarschijnlijk niet uitsluiten. Het belevingsduiveltje heeft zich volgens Weeber (Plan 11/1979) al te lang kunnen nestelen tussen planoloog en architect, waardoor zij niet meer zinvol kunnen discussiëren over de verschillende belevingswaarden van het stedelijk milieu. Dit wezentje heeft zich, op die bewuste maandagmorgen, wellicht ook meester gemaakt van de geest van de sensitieve Frank waardoor deze, volgens de politie, op dat moment waarschijnlijk niet meer goed bij zinnen was.

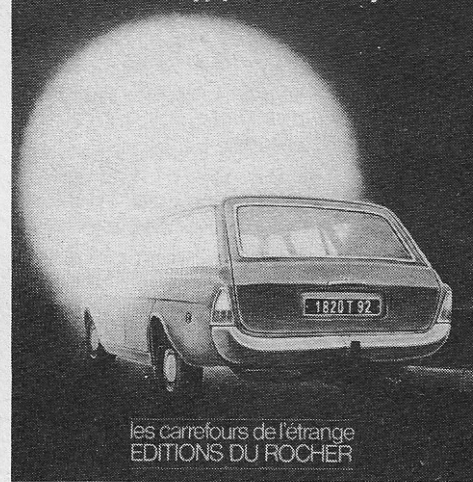
Wat beleeft de mens als hij is aangekomen op les carrefours de l'étrange—het kruispunt van wegen, die leiden naar het wonderbaarlijke? Wat beleeft een kind als hij op weg naar school al die plekken passeert die les embellisseurs—voorstanders van stadsverfraaiing—voor hem hebben gevormd?

Intrigerende vragen die Weeber moeten interesseren, omdat volgens hem de kwaliteit van het stadsbeeld primair wordt bepaald door de beeldkwaliteit van de openbare ruimte en in véél mindere mate door de beeldkwaliteit van de (ruimtebepalende) architectuur!...???. Heeft het duiveltje nu Weeber ook te pakken of zijn de OVNI's weer geland?

Hoe moet ik 'Marianne', die haar stijlvolle woonkooi in Les Linandes (woonwijk in Cergy-Pontoise) heeft verlaten om naar school te gaan, nu uitleggen dat reuze paddestoelen en slanke berken, fel gekleurde cylinders en bont gekleurde mozaïeken, bakstenen labyrinten en bizarre metalen regelvlakken en, last but not least, gebetonnerde speelheuvelds, allemaal véél belangrijker voor haar zijn dan het stralend witte gevelfront van het bouwkundige nest dat zij zojuist verlaten heeft? Als al dit grootstedelijke kunst- en speeltuig constant door horden kinderen zou worden bezocht dan zou 'Marianne' een dergelijke uitleg bovendien kunnen missen als kiespijn. Het tegendeel is echter waar. Nog altijd zie ik de meeste kinderen dáár spelen waar les embellisseurs intelligentes per ongeluk nog niet geweest zijn. Bejard moet dat ook gemerkt hebben.

CONTACTS OVNI CERGY-PONTOISE

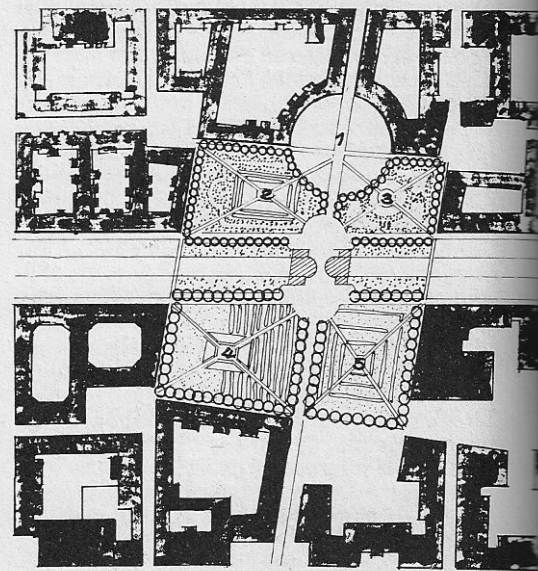
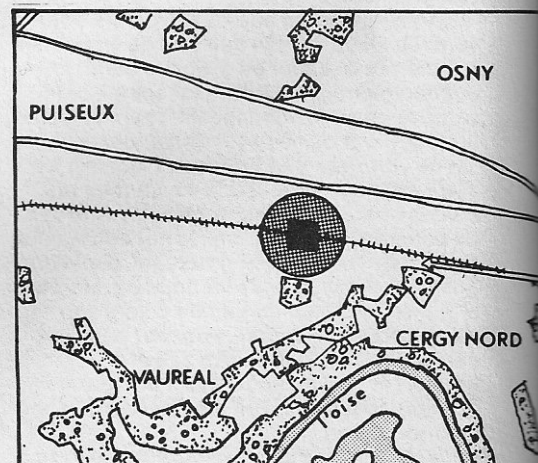
j. guieu
f. fontaine / j.p. prévost / s. n'diaye

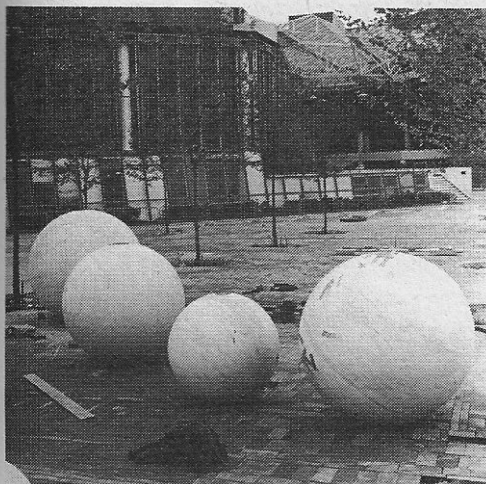

les carrefours de l'étrange
EDITIONS DU ROCHER

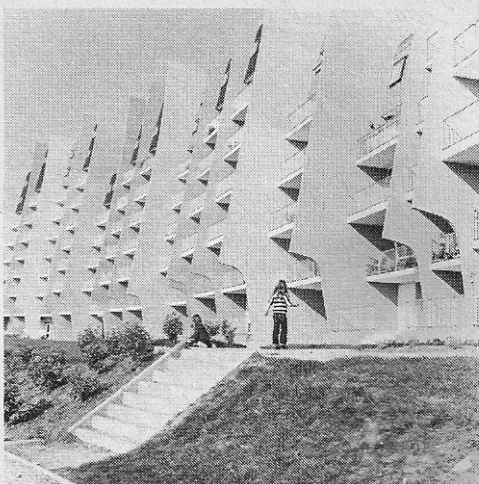
voor Frank Fontaine, die eens een vliegende schotel par-
does op de motorkap van zijn auto heeft zien landen

QUARTIER PUISEUX PARC DES 5 SENS

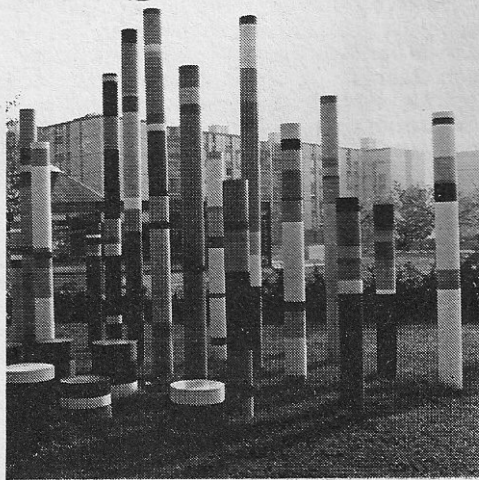
zal de kostbare verzameling marmeren bollen – remplant voor een normale fontein –

een geheel andere belevingswaarde hebben dan voor Marianne

die dagelijks, op weg naar school,

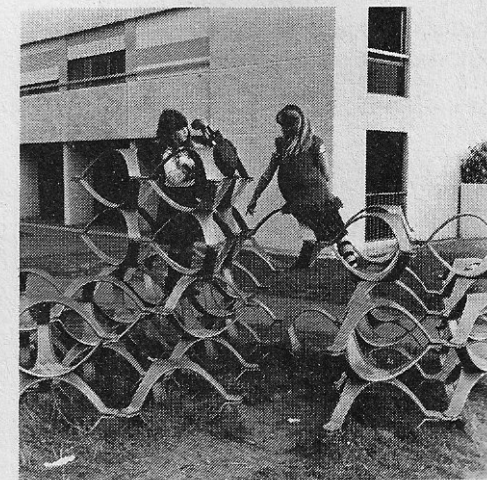
maximaal

met behulp van soortgelijke objecten

sensorisch wordt geactiveerd

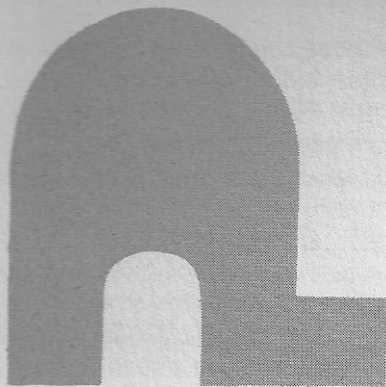
Vandaar dat hij de bevolking toch daadwerkelijk meer wil betrekken bij de ontwikkeling en opbouw van Puiseux-Pontoise. Dat zal dan nu, waarschijnlijk voor de eerste maal officieel in de geschiedenis van de Franse stedenbouw, bij de aanleg van Le Parc des 5 sens mogelijk gaan gebeuren.

Het tweede park dat gelijktijdig met Le Parc des 5 sens zal worden ontwikkeld is Le Parc St Christophe, dat echter als een zuiver klassiek park zal worden gemodelleerd. Prachtige doorkijkjes op het kerkje van Cergy – dat langzaam dreigt onder te gaan in een heksenketel van nieuwe stedenbouwkundige en landschappelijke voorzieningen – op de trouwe Eiffeltoren, het stralende La Dé-

fense en het Parc Terrestre – het pretpark van Neuville vormen, in dit park, de beloning voor die trouwe en passieve Franse onderdanen die al dit fraais berustend en in dank aanvaarden. Vindt echter inderdaad, door prikkeling van de vijf zinnen, een bewustzijnsverruimende evolutie plaats – hetgeen echter bij het uitzonderlijke Franse intelligentiepeil nauwelijks te verwachten valt – dan zou het park St Christophe wel eens minder bezoekers kunnen krijgen dan men verwacht.

'Marianne' zou in dat geval echter het symbool kunnen worden van een nieuwe actieve en gepassioneerde Franse cultuur. Men kan nooit weten. Sait-on jamais? ■

Voor de gemoedrust van Urban, die veel van planten houdt, is het goed dat hij de Jardin des Plantes in Parijs niet heeft kunnen bezoeken op het moment waarop 'Oncle Frantz', ruim een eeuw geleden nu, zijn beide neefjes André en Julien daar vriendelijk onderwijzend rondleidt: 'Om ons leven te veraangename, het profijt van de natuur te kunnen vergroten en la patrie éternelle te kunnen verfraaien halen wij zoveel mogelijk zaken, die ons kunnen verrijken, uit het buitenland. Zo zijn bijvoorbeeld via deze beroemde plantentuin acacia's, dahlia's en margrietten in ons goede vaderland geïntroduceerd'.

Urban vervloekt acacia's; brutale 'Amerikanen' die zich blijkbaar, dankzij intelligente, praatzieke en pronkzuchtige Fransen, metterwoon in Europa gevestigd hebben. Urban ziet deze brutale botanische indringer – cet intrus brutal – dan ook liever vandaag dan morgen uit de wijde omgeving van Cergy-Pontoise verdwijnen. De acacia is hier namelijk, evenals de wilde clematis, een ware pest geworden! Dat komt omdat deze infiltrant, vooral op jeugdige leeftijd, over veel bravoure en onstuimige groeikracht beschikt en zich op oudere leeftijd wuft en overdadig tooit met witte, welriekende bloemtrossen die veel zaden produceren welke snel en makkelijk ontkiemen. Twee gunstige eigenschappen voor deze pionierende infiltrant die hem in staat hebben gesteld om vanuit le Jardin des Plantes als bruggehoofd snel in alle windrichtingen diep in het Franse land te penetreren.

Dat de Fransen uiteindelijk voor deze onbeschoft groeiende 'Amerikaan' – die overigens geen échte acacia is, maar een robinia-pseudo-acacia – hebben moeten capituleren hoeft niets als een verliespunt te worden beschouwd, omdat inmiddels, na nauwelijks honderddertig jaar, de totale oppervlakte van het Franse bos verdubbeld is. Deze ver-

dubbeling in zo'n kort tijdbestek is daarom zo opzienbarend omdat die tot stand gekomen is ondanks de jaarlijks wekerende grote bosbranden in het zuiden van Frankrijk. Toen de twee wezen André en Julien door het Franse land zwierven was de totale oppervlakte van het bosareaal nauwelijks tweemaal zo groot als de totale oppervlakte van Nederland. Sindsdien heeft het Franse bos zich niet alleen kunnen uitbreiden over een oppervlakte die viermaal zo groot is als die van ons land, maar heeft het zich bovendien ook nog kunnen ontwikkelen tot één van de meest gevarieerde bostypen die Europa rijk is. En dat alles ondanks of juist dankzij de aanwezigheid van een brutale opdringerige introductie uit de Far-West.

Nu een miniem deel van dit immense bosbezit, nl het forêt de l'Hautil, mede de kans loopt om (in verband met de bouw van Puisseux-Pontoise) mogelijk enige lichte averij op te lopen, meent een klein deel van de plaatselijke bevolking dan ook protest te moeten aantekenen tegen de snode uitbreidingsplannen van het Etablissement Public van Cergy-Pontoise. In het supplement van 'de Vonk' – L'étincelle, bulletin d'information de la Municipalité de Vauréal – van maart 1979 schrijven Gilles, Harold, Brigitte,

temidden van andere boomsoorten groeien acacia's vaak op tot hoge, weelderige plumeaus, terwijl zij als wegbeplanting levendige transparante groensingels vormen, die de weg op verschillende niveaus trachten te overhullen

geschonden souvenir van een mislukte actie om het ongeschonden karakter van de bossen van Hautil voor het nageslacht te bewaren

Laurent, Pascale, France, Richard, Valerie, Catherine en Jean-Louis –jeugdige nazaten van André en Julien– dat zij het niet pikken om te moeten betalen voor fouten die nog voorkomen kunnen worden. 'Wij, jongeren van Vauréal, protesteren tegen technocraten die tien jaar na dato doorgaan met het realiseren van een droom van een handjevol dagdromers uit 1965. Tegenwoordig weten wij maar al te goed welke fouten die dromers van nieuwe steden hebben gemaakt door zich te baseren op verkeerde voorspellingen'.

Vroeger, aldus het bezorgde tiental, 'vroeger was het geen zeldzaamheid dat je langs de oevers van de Oise vissers tegenkwam die verscholen zaten tussen het hoge gras of een schilder die geïnspireerd werd door de woeste schoonheid van de streek. Met houtskool of penseel ontmaskerde hij de ongerepte natuur zonder de zachte nuances tussen de verschillende waterpartijen te vergeten of toonde hij de vriendelijke vorm van het landschap rondom Vauréal dat toen nog niet vernield was door het verstedelijkingsproces. Tegenwoordig is zelfs de nacht niet in staat de groteske bouwvormen te laten verdwijnen die onze horizon vervuilen, onze bossen vernietigen en doordringen tot in onze akkers en weilanden. Maar zelfs daar houdt 'Dame Ville' nog niet op. Met haar betonnen tentakels vernietigt zij vruchtbare landbouwgronden voor eeuwig en altijd om achttienhonderd woningen te kunnen bouwen die het landschap zo nodig moeten versieren. Waarom moeten klaprozen, korenbloemen en distels worden vervangen door een vergeeld gazonnetje en waarom moeten er voor La Ville Nouvelle groenzones worden gecreëerd als Vauréal een natuurlijk milieu kan aanbieden dat door velen zeer op prijs wordt gesteld? In de natuur worden bomen niet met behulp van een dubbele decimeter geplant en veel stedelingen zouden liever zien dat bomen, evenals bij ons, anarchistisch in hun tuintje zouden kunnen groeien'.

De protesten van de ouderen, die zich in het spoor van deze kinderkrustocht hebben opgesteld, handelen meer over de conjunctuurgevoeligheid van zo'n groot project als la Ville Nouvelle, over het oplossen van alle financiële problemen en over de vraag hoe de

nieuwe verhouding tussen woon- en werkgelegenheid zal zijn. Zij zijn bezorgd; voelen zich medeverantwoordelijk en zeggen dat 'de grond waarop zij altijd gewerkt hebben de enige natuurlijke rijkdom is waarover iedereen moet kunnen blijven beschikken. Ze kunnen niet begrijpen dat er nu enkelen zijn die deze rijkdom voor immer willen laten verdwijnen onder een dikke laag beton. 'Maar', voegen zij er waarschuwend aan toe, 'wij wijzen de beschuldiging van de hand dat wij deze urbanisatie om egoïstische redenen niet wensen te accepteren'.

Qui s'excuse, s'accuse! Het valt immers zwaar te betwijfelen of de boeren ook zouden hebben gedemonstreerd tegen de vervreemding van landbouwgrond –het gaat hier om bijzonder vruchtbare grond, les pièces de la Siaule, die uitstekend geschikt is voor het kweken van asperges, uien, peren, kool en graan– als zij dezelfde hoge prijs voor hun grond zouden hebben kunnen opstrijken die nu, door de nieuwe eigenaren, aan de staat zal moeten worden betaald.

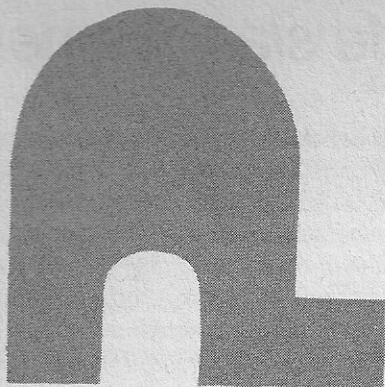
Juglar lacht wat smalend als de reddingsactie van de bossen van Hautil ter sprake komt, omdat hij het altruïstische karakter van deze actie wel degelijk in twijfel trekt. Hij heeft er dan ook vrede mee dat de staat, in principe, de nieuwe grootgrondbezitter geworden is. Driekwart van de huidige bos-eigenaren bezit deze gronden immers alleen om of het jachtinstinct in een privé réserve de chasse te kunnen bevredigen of om de vrijheidsdrang op een eigen lapje grond, leur propriété privée, te kunnen botvieren. Door deze mentaliteit vindt er een grote versnippering van bosgrond plaats waardoor een optimale produktie van het Franse bos –een ideaal dat Oncle Frantz, om wille van de natie, zijn leven lang heeft nagestreefd– nauwelijks mogelijk is.

Omdat Frankrijk bovendien financieel in staat is veel hout te importeren en ook de toekomstige energieproblemen met behulp van kernenergie denkt te kunnen oplossen, waardoor de behoefte aan hout als brandstof zal afnemen, zal ook de produktie van het Franse bos –die nu ongeveer zestig procent bedraagt– eerder af- dan toenemen. In dat geval zullen de Franse bossen een nog natuurlijker karakter krijgen dan zij reeds bezitten, mede omdat de onderhoudskosten van tien- à twaalfduizend francs per hectare per jaar, door slechts weinig bosbezitters zal kunnen worden opgebracht waardoor hun bezit er steeds minder geciviliseerd zal gaan uitzien.

Toegegeven, het vergaren van de technologische kennis en het bouwen van alle technische installaties, die nodig zijn om het energieprobleem met behulp van kernenergie te kunnen oplossen en daardoor de humane, cleane Franse cultuur voor onbepaalde tijd te kunnen continueren, vormt een véél grotere uitdaging voor het 'mondiaal intelligentste volk' (aldus een mogelijk wat ongecensureerde kwalificatie van de Franse president) dan het onmenselijke en barbaarse geploeter in de onzalige Franse bossen. Per slot van rekening hield Oncle Frantz zijn beide neefjes ook toen al voor dat alle geleerden van Parijs ons, door middel van hun boeken, leren onze intelligentie te vergroten en voortdurend het beste te blijven nastreven, opdat Frankrijk zijn plaats onder de eerste naties van de wereld zal behouden. Soit! Het zij zo.

plaats en samenstelling van de verschillende groenzones rondom Cergy-Pontoise: de gronden die met gemengde bossen zijn begroeid (eiken, essen, esdoorns, iepen, kastanjes en tamme kastanjes) zijn in zwart aangegeven; zwaar gearceerde gebieden geven de plaatsen aan waar de 'acacia' zich, in verschillende gradaties van dominantie, blijvend heeft gevestigd; verder zijn parken, sport- en recreatiegebieden aangegeven; door middel van cirkeltjes is de plaats van definitieve tuin- en landbouwgebieden gemarkeerd

De chaostuin in Cergy-Sud bestaat niet meer. Daar waar, als gevolg van werkzaamheden in verband met de aanleg van de nieuwe spoorwegverbinding tussen Parijs en la Ville Nouvelle Cergy-Pontoise, nauwelijks twee jaar geleden een chaotisch landschap was ontstaan, is inmiddels een nieuwe landschappelijke structuur gerealiseerd die als uitgangspunt moet dienen voor de ontwikkeling van een streng georganiseerde 'wilde tuin'. 'Iedere inwoner van la Ville Nouvelle die geen tuin heeft', aldus la Présidente van de nieuwbakken Association du Jardin Ecologique, 'maar die toch enig contact met de natuur op prijs stelt kan in deze ecologische tuin, op basis van zijn creatieve potentie, werkzaam zijn'. Zaterdag 27 september 1980 zou, aldus de presidente, iemand namens de associatie, in de tuin, 's morgens om tien uur nadere informatie verstrekken aan belangstellende inwoners uit Cergy-Pontoise en omgeving.

Lang voor het afgesproken tijdstip zwierf ik, op die bewuste morgen, in mijn eentje door de ruim twee hectare grote 'tuin' en stelde tevreden vast dat er in de afgelopen twee jaar toch al veel tot stand was gekomen. Een

rijwielpad dat de tuin volgens plan dwars zou doorsnijden was inmiddels voltooid. Urban vond dat pad eigenlijk volkomen overbodig; véél te luxe en véél te breed. Omdat de spoorweg echter een strenge, ontoegankelijke brede barrière vormt tussen de noordwijk Cergy-Sud en het park Les Larris (waarvan de wilde tuin deel uitmaakt) en dit rijwielpad, via een ongelijkvloerse kruising met de spoorweg, de enige verbindingsmogelijkheid vormt tussen wijk en park, lijkt mij deze weg bepaald niet overbodig. Wel moest ik Urban gelijk geven dat dat deel van het rijwielpad, dat dwars door ons project zou lopen, een moeilijk te integreren onderdeel van de 'tuin' zou vormen. De oplossing van dit probleem werd bovendien nog extra bemoeilijkt omdat de plantsoendienst van la Ville Nouvelle aan de overzijde van de spoorweg, pal naast het viaduct, een 38 meter hoge gladde, nog onbegroeide piramide had gebouwd van overtollige grond en steenmateriaal.

Toen Juglar dan ook de vraag stelde hoe wij de wilde tuin visueel zouden kunnen inbouwen in dit extreme milieu was mijn spontane reactie een eenvoudig heuvelachtig landschap te vormen, met behulp van soortgelijk materiaal, waardoor het rijwielpad meer gelokaliseerd en vormgeving van de plantsoendienst adequaat beantwoord zou kunnen worden.

Nu, rondwandeland in afwachting van de komst van la présidente de l'Association du Jardin Ecologique, weet ik mij nog precies te herinneren hoe Juglar destijds, uiterst zwijzaam doch beminlijk lachend, naar mijn enthousiaste uiteenzetting luisterde waarom op een tiental plaatsen beslist grillige heuvelruggen of dijken zouden moeten worden opgeworpen. Drie maanden later belde

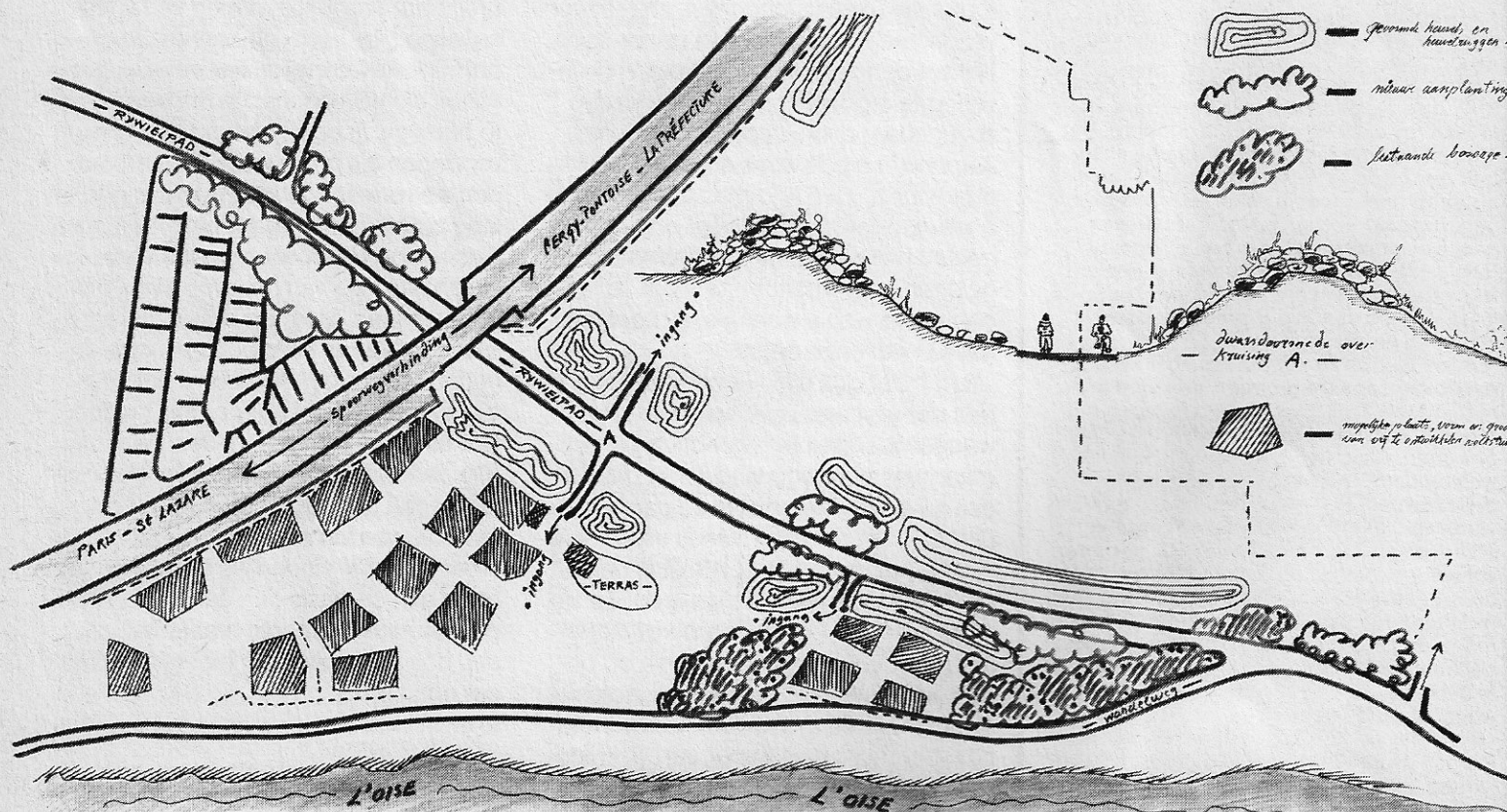

officiële mededeling van het Bureau d'Aménagement

hij mij op: 'Allô Le Roy?... Les digues sont finies!' Volkomen verrast reageerde ik 'c'est tout?' 'Oui, c'est tout. Aucun problème'.

C'est le monde renversé; de omgekeerde wereld, dacht ik terwijl ik het telefoongesprek beëindigde. In Nederland ontstaan wilde tuinen, overeenkomstig hun aard, op een spontane ongeorganiseerde manier maar alle overige plannen kunnen er pas na een eindeloos schijnende strijd, op zowel politiek als planologisch niveau, tenslotte worden gerealiseerd. Oppervlakkig gezien reageert men in Frankrijk, in bepaalde gevallen, veel spontaner dan bij ons in Nederland. Piet Blom wilde immers ook al uitwijken naar Parijs omdat daar tenminste nog eens wat gebeuren kon! Hetgeen echter niet wegneemt dat zelfs in het grote Frankrijk argeloze wilde tuintjes alleen gerealiseerd kunnen en mogen worden met behulp van een heuse Association du Jardin Ecologique.

Het handjevol nieuwlichters—des novateurs— dat rond tien uur aarzelend de tuin komt binnenschuifelen blijkt voor mij niet uit

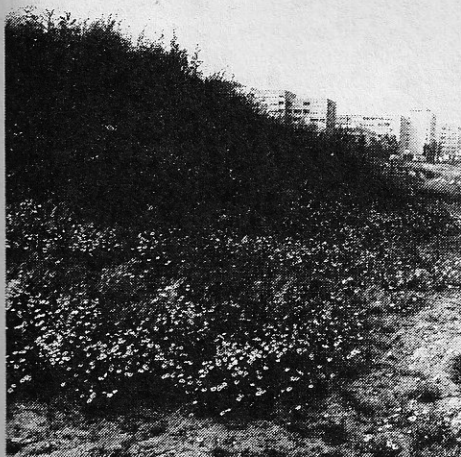
dat –oostelijk van het spoorwegviaduct in Cergy-Sud– een ecologische tuin zal ontstaan

waar men (zoals links op de foto oa door Juglar) geïnformeerd kan worden

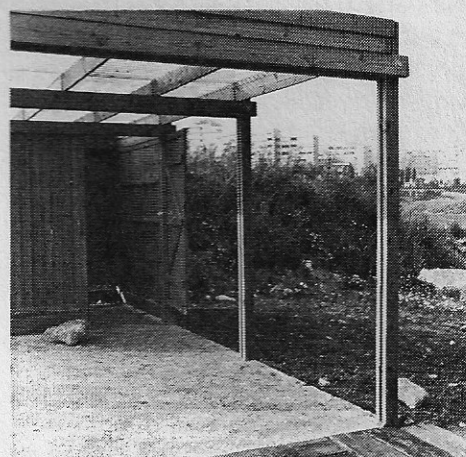
over het waarom van de geploegde en ingezaaide akkertjes;

over het waarom van de verschillende heuvels, hier voornamelijk begroeid met reukloze kamille (matricaria inodora);

over de mogelijkheden van het aanleggen van verschillende terrassen

en over het zelf bouwen van de verdere noodzakelijke voorzieningen

louter onbekenden te bestaan. Eén van hen, een medewerker van het bureau d'aménagement, begroet mij ook nu weer, beminlijk lachend als altijd, op joviale wijze met 'Ah voilà, le nouveau Goeroe'. Een groet welke ik op hoffelijke, stereotype wijze repliceer met 'L'écogeroe, s'il vous plaît'. Juglar, die intussen ook gearriveerd is, begint enkele nieuwelingen uitvoerig te informeren over het waarom van de controversiële aanpak van dit gebied. Ondertussen is het groepje naar het meest zuidelijke puntje van de tuin gewandeld waar enkele in het afgelopen voorjaar al actief zijn geweest. Het plantmateriaal blijkt, tegen de verwachting, goed te zijn aangeslagen. De begeleidende onkruidvegetatie wordt nu dan ook minder argwanend en met grotere interesse bekeken. Een meisje van een jaar of tien wordt kalmerend en troostend toegesproken door haar ouders. Ook zij had in het voorjaar vol verwachting veel zaden en jonge plantjes aan de grond toevertrouwd. In tegenstelling tot de anderen, die geen gebied scherp hadden afgebakend, had zij nu juist wel haar tuintje, traditiegetrouw, met behulp van een snoer van schone witte steentjes

duidelijke gemarkeerd. Nu staat zij huilend bij haar kale, door de jeugd uit la Ville Nouvelle geplunderde tuintje dat angstig veel lijkt op een vers kindergraf op een overigens verwilderde begraafplaats. Juglar legt haar geduldig uit dat, juist omdat zij deze plaats zo duidelijk had aangegeven, de jeugd waarschijnlijk extra nieuwsgierig geworden was en geen sprietje groen met rust had kunnen laten. Hand in hand wandelen beiden dan naar het centrum van de wilde tuin waar de entreprie, die alle grondwerkzaamheden heeft uitgevoerd, een schuurtje voor het opbergen van gereedschap en materialen heeft gebouwd naast een uit balken en stenen gevormd terrasje. Het bouwseltje zal overigens, volgens Juglar, geen lang leven beschoren zijn, omdat het met behulp van te licht materiaal zó subtiel gebouwd is dat het voor de inmiddels zéér geïnteresseerde jeugd uit de omgeving een extra uitdaging wordt.

Dan wordt de stilte in de sfeervolle herfsttuin plotseling doorbroken door het geluid van veel heldere kinderstemmen. Vanachter één van de met kamille welig begroeide heuvels verschijnt, op de voet gevolgd door een legertje pupillen, 'Juf' van de école Les Larris. Als zij, onberispelijk gekleed en getooid met mauve-kleurige toque, op één van de balken is gaan zitten volgen alle kinderen gedisciplineerd als bij toverslag haar voorbeeld en kan Juglar voor de zoveelste maal met een informatief verhaaltje beginnen. Een dame-

tje naast mij reageert heel gedecideerd op het verhaal van Juglar: wat wij willen is zo absoluut nieuw maar ook zo absoluut noodzakelijk voor de Fransen, dat zij ons alle goeds toewenst bij het realiseren van onze hoog gestelde idealen.

Even later is van het jonge volkje niet veel meer te zien dan een enkele bont gekleurde muts, nog juist boven het houten hekwerk waarmee de tuin plaatselijk wordt afgesloten. Dunne smalle, scherp gepunte latten –gesneden uit het hout van tamme kastanjes– dicht opeengevlochten met behulp van ijzerdraad vormen gracieuze typerende coulissen in het landschap. Zelfs dit streng metalen hekwerk dat de spoorbaan, over de volle lengte van haar tracee door de tuin, tegen het publiek moet beschermen, is aan de zijde van de tuin, met behulp van dit materiaal, geheel afgedekt, waardoor het streekeigen karakter van de tuin extra wordt versterkt.

Juglar kan tevreden huiswaarts keren. De activiteiten van de Association du Jardin Ecologique worden dooreen groeiend aantal belangstelling gewaardeerd en naar waarde geschat.

plantekening van de ecologische tuin in Cergy-Pontoise waarop (gearceerd) een aantal plaatsen is aangegeven waar geïnteresseerde burgers in principe werkzaam kunnen zijn om op deze wijze de experimentele parktuin verder te helpen ontwikkelen